ԱՐՇԱԼՈՒՅՍ

ԹԱԲԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՏՈՐ ԾԷ· Կ· ՊՈԼԻՍ, ԱՊՐԻԼ 2, 1904 ԹԻՒ 14

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ
Ձ· Ք· ԿՐԻՆ

ՏՆՕՐԷՆ-ԽՄԲԱԳԻՐ
Հ· Ս· ՊԱՐՆԸՄ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

ԱՒԵՏԱԲԵՐ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ· կը հրատարակուի ամեն շաբաթ օր։ Տարեկան գինն է մայրաքաղաքիս եւ գաւառներու համար կանխիկ 30 դահեկան արծաթ, օտար երկիրներու համար $1^1/_2$ տոլար, կամ 6 շիլինգ, կամ $7\ ^3/_4$ Ֆրանք։ Մեկ թերթի գինն է 30 փարա։ Ամսաթերթին տարեկան գինն է 6 դահեկան ամեն տեղւոյ համար։ Թղթատարի ծախքը խմբագրութեան վրայ է։ Խմբագրութեան եւ բաժանորդագրութեան վերաբերեալ նամակներ պարտին ուղղուիլ առ Տր· Հ· Ս· Պարնըմ, Ամերիկան թան, Կ· պոլիս։

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ա· Յ· ՊՕՅԱՃԵԱՆ

ՖԻՆՃԱՆՃԸԼԱՐ ԵՕԹՈՒՇՈՒ

ԱՒԵՏԱՒԵՐ

ԹԱԲԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՏՈՐ ԾԷ· Կ· ՊՈԼԻՍ, ԱՊՐԻԼ 2, 1904 ԹԻՒ 14

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ Ա· Փ· ԿՐԻՆ ՏՆՕՐԷՆ-ԽՄԲԱԳԻՐ Ա· Ս· ՊԱՐՆԸՄ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Թղթակիցներու Պատասխանները 233.—Իմմանուէլ Քանթ 235.— Հիմա Ըրե 237.—Խոնարհութիւն, Սրբութեան Գեղեցկութիւնը 238 —Դուք ինծի Համար Ո՞վ Կ՚ըսէք Թե Եմ 239.—Քորեա 242.—Վէպ – Հին Դպրոցի Բժիշկ Մը 243 · —Խարբերդու Եկեղեցական Միութեան Լ.Ա. Գումարումը 248·—Ջեռնադրութիւն ի Պիթլիս 250. —Ուրֆայէ 251.— Հայ Թերթեր 252.—Քաղաքական Լուրեր 253։

ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

[Խմբագրական]

Տարւոյս առաջին չարաթներուն մէջ չատ մը հարցումներ ղրկուեցան մեզի, որպէս զի հրապարակաւ պատասխանենք անոնց։ Ո՛մանց արդէն պատասխան տրուած է այս սիւնակներուն մէջ, բայց դարձեալ կ՚ուզենք համառօտ պատասխաններ տալ։

Թղթակից մը կը հարցնէ թէ հոգիներն յետ մահու մինչեւ յարութիւն ինչ վիճակ ունին, գիտակից թէ անգիտակից։ Աստուածայ Խօսքը չատ բան չըսեր այդ միջանկեալ վիճակին վրայ, եւ մենք ուրիշ ոչ մէկ աղբիւրէ կրնանք ծանօթութիւն քաղել խնդրին վրայ։ Բայց ինչ որ կը գտնենք Սբ. Գրքին մէջ՝ կը թուի որոշ ցուցնել թէ գիտակցութեան վիճակ է այն։ Արդարեւ քուն կոչուած է մահը, եւ քունը անգիտակցութեան վիճակ կը համարուի, սակայն միշտ այնպէս չէ։ Ծն. ԺԵ. 12 համարին մէջ կը կարդանք, «Աբրահամին վրայ խորունկ քուն մը իջաւ։» Այսու ամենայնիւ այդ քունին մէջ Աստուած խօսեցաւ անոր եւ ամենակարեւոր յայտնութիւն մը հաղորդեց։ Աբրահամ իր չուրջ անցած դարձած բաներուն անգիտակ էր, բայց բարձրագոյն բաներու արթուն էր։ Նմանապէս մահուան մէջ։ Մարմինը կը քնանայ դերեզմանին մէջ եւ երկրաւոր բաներու հետ մեր կապակցութիւնը կը դադրի։ Սակայն հոգին արթուն կը մնայ ուրիշ բաներու։ Հոգեւոր բաներու համար տրուած օրինակները չարաչար գործածելու չենք։ Աստուած կը կոչուի մեր Հայրը, վասն զի հայրական յարաբերութիւնը լաւագոյնս կը բացատրէ մեզի անոր դիրքն հանդէպ մեր։ Այսու ամենայնիւ հայրէ աւելի է ան։ Այս յարաբերութիւնը ամէն նկատումով նման չէ հօր առ որդի յարաբերութեան։ Նմանապէս քունը մարդկային կեանքի մէջ այն բանն է որ լաւագոյնս կը ներկայացնէ մեզի մահը, բայց ամէն կերպով նման չէ մահուան։ Ի՛նչ տեսութիւն ալ ընտրենք, դժուարութիւններէ զերծ չէ։ Կարելի է, զոր օրինակ, հարցնել թէ, եթէ յետ մահուան մինչեւ յարութիւն գիտակից ենք, ուրեմն ինչպէս կ՚ըլլայ որ բարիները եւ չարերը դատաստանին օրը արձակուած դատավճռով յանկարծակիի կու գան, ինչպէս Քրիստոս կը ներկայացնէ զանոնք Մատ. ԻԵ. գլխուն մէջ։ Հարկ է որ քանի մը գաղտնիքներ մնան, քանի որ մեր ծանօթութիւնը այսչափ անկատար է։ Բայց, խնդրին պատկանող քանի մը համարներ ի նկատ առնելով, զոր օրինակ, խոստումը զոր մեր Տէրն ըրաւ զղջացեալ աւազակին, Ստեփանոսի աղօթ-

քը — «Տէր Յիսուս, ընդունէ իմ հոգիս,» Բրիստոսի յայտարարութիւնը թէ «Աստուած մեռելներուն Աստուածը չէ՝ հապա կենդանիներուն,» Մովսէսի ու Եղիայի երեւումը այլակերպութեան լեռան վրայ, հաւատքով մեռածներուն ներկայացումը իբրեւ վկաներու բազմութիւն կամ ամպ (Եբր. ԺԲ. 1), եւ Պօղոսի խօսքը թէ կ'ուզէր մանաւանդ «մարմինէն հեռանալ ու Տէրոջը քովը կեանալ» այսինքն իր անմարմին վիճակին մէջ եւ յարութենէն առաջ կենալ Տէրոջը քով, կը թուի մեզի թէ միջանկեալ վիճակը գիտակցութեան վիճակ է։

Ուրիշ թղթակից մը կը խնդրէ որ Սբ. Գրոց մէջ յաճախ գործածուած «երկրպագութիւն ըրաւ» խօսքին վրայ գրենք եւ ցուցնենք թէ ինչպէս կ'ըլլայ այն, ի՛նչ դիրքով երկրպագելու ենք։ Մեր Փրկիչը, Սամարացի կնոջ հետ խօսելու պահուն, ըսաւ թէ Աստուած այնպիսի երկրպագուներ կ'ուզէ, որոնք «հոգիով ու ճշմարտութիւնով» կ'երկրպագեն։ Այդ է էականը, այսինքն հոգիին մէջ երկրպագութեան, փառաւորութեան եւ հնազանդութեան զգացումի ներկայութիւնը։ Մարմնի դիրքին վրայ բան մը չըսեր մեր Փրկիչը, եւ այն կրնայ տարբերիլ տարբեր տեղեր։ Մեր մանկութեան բնակավայրին մէջ եկեղեցիներ կային երեք յարանուանութենէ։ Անոնց երկուքին մէջ նստարանները առջեւ աթոռակներ կային, որոնց վրայ կը ծնրադրէին երկրպագուները աղօթքի ժամանակ, իսկ միւսին մէջ ոտքի վրայ կը կենային կամ իրենց գլուխները իրենց առջեւի նստարանին վրայ կը խոնարհեցնէին։ Մեզի չթուիր թէ անփոփոխ կանոն մը կարելի է հաստատել։ Երկրպագուին դիրքը ակնածութիւն յայտնելու է։ Վայելուչ չթուիր բաց աչքով նստիլ եւ չորս կողմ դիտել աղօթքի ժամանակ։ Մեր ընտանեկան սովորութիւնն է միշտ ծնրադրել ընտանեկան աղօթքի ժամանակ։ Աղօթաժողովներու մէջ, ուր աղօթք աղօթքի կը յաջորդէ չատ անգամ, ոմանք առանց ընդմիջման, եւ ուր չատ խիտ կը նստին ներկայ գտնուողները, ոչ դիւրին է ոտքի ելլել, ոչ ալ ծնրադրել ամէն աղօթքի ժամանակ։ Գլուխը ծռել եւ աչքերը փակել լաւագոյն դիրքն է թերեւս այդպիսի ժամանակ։

Ուրիշ թղթակից մը նոյն հարցումը կ'ընէ եւ կ'աւելցնէ թէ Գեթսեմանիի մէջ մեր Տէրը իր ճակատը գետնին դպցուց, եւ թէ այս էր երկրպագութեան սովորական կերպը, ինչպէս կը ցուցնէ Հայերէն Եկէղեցի-Ն բառը։ Հիմա ինչո՞ւ այսպէս չըլլար, կը հարցնէ ան։ Այդ կերպին նուազ ընդհանուր ըլլալուն մէկ պատճառը թերեւս սա է որ երկրպագուները ժամանակաւ գետինը կը նստէին, իսկ հիմա բարձր նստարաններու վրայ կը նստին։

Նոյն թղթակիցը ուրիշ քանի մը հարցումներ ալ կ'ընէ։ Մին ահաւասիկ. Եթէ մարդոց հոգիները անմիջապէս երկինք կամ դժոխք կ'երթան յետ մահու, ինչ պէտք կը մնայ դատաստանի օրուան։ Այս այնպիսի խնդիր մ'է, որու վրայ բաւական լոյս չտար Սբ. Գիրքը, որպէս զի կարենայինք վստահաբար պատասխան տալ։ Ոմանք կ'ըսեն թէ անձիւր մարդու դատաստանը տեղի կ'ունենայ մահուան ատեն։ Ոմանք ալ կ'ըսեն թէ յարութենէն եւ ընդհանուր դատաստանէն ետեւ կարեւոր փոփոխութիւն մը կը կրէ բարիներուն եւ չարերուն վիճակը։ Թէ յետոյ քանի մը խմբագրական պիտի նուիրենք այդ նիւթին, ուստի առայժմ բան մը չենք ըսեր։

Ուրիշ հարցում մը կը վերաբերի Ա. Պետ. Գ. 21 համարին, եւ կ'ուզուի գիտնալ թէ մանուկներու մկրտութիւնը աւելորդ չէ՞ արդեօք, քանի որ չեն կրնար անոնք «բարի խղճմտանքին վկայութիւնը» ունենալ։ Մանուկները կը մկրտուին ծնողաց հաւատքին նայելով։ Ծնողք մը իր զաւակը մկրտելու բերելով կը հաստատէ թէ անոր կողմէն կ'ընդունի ուխտը, զոր Աստուած ըրած է հաւատացեալներու եւ անոնց սերունդին հետ, նաեւ հրապարակաւ կը խոստանայ իր տղան մեծցընել Տէրոջը վախով։ Երբ տղան կը մեծնայ, պարտական է իր իսկ որոշմամբ ընդունիլ ուխտը, քանզի իր հոգին պիտի փրկուի իր, ոչ թէ հօրը, անձնական զղջումով ու հաւատքով։ Եւ կը վայլէ որ ինք հրապարակաւ խոստովանի այս եղելութիւնը։ Սակայն միայն մկրտութեամբ չէ որ այս խոստովանութիւնը կ'ըլլայ, այլ հաւանելով ուխտին եւ հրապարակաւ անդամ ընդունուելով, ինչպէս սովորութիւն է Աւետ. եկեղեցիներու մէջ։ Ուստի մեր թղթակցին միւս հարցման կը պատասխանենք թէ, երբ մէկը մանկութեան ատեն մկրտուած է եւ կ'ուզէ վերստին մկրտուիլ, չանալու ենք զայն համոզել թէ իրեն կրկնամկրտութիւն հարկ չէ։ Եթէ սակայն չհամոզուի եւ պարտք զգայ վերստին մկրտուիլ, մենք պիտի չընդդիմանայինք անոր, թէպէտ պիտի ցաւէինք իր պարտականութիւնն այդպէս նկատելուն համար։

Գալով այս թղթակցին միւս հարցման, որ կը վերաբերի տարուան առաջին չաբաթը ծոմապահութեան եւ աղօթքի եօթնեակ ընելու խնդրին, կը պատասխանենք թէ Աւետարանական դաշնակցութեան կողմէ հրատարակուած հրաւէրը միա-

բանական աղօթքի համար է եւ ոչինչ կ'ըսէ ծոմապահութեան վրայ։ Անհատներ կը գտնուին թերեւս որոնք ծոմապահութիւն կ'աւելցնեն իրրեւ անձնական բան մը, բայց այդ չէ մեր սովորութիւնը, ոչ ալ եօթնեակը պահողներէն մեծագոյն մասին սովորութիւնը։

Թղթակից մը կը հարցնէ, «եթէ աղջիկս կնութեան տամ ինծի հետ բնաւ ազգականութիւն չունեցող մարդու մը տղուն, այն մարդուն աղջիկը տղուս կնութեան առնելու մէջ ոեւէ անպատեհութիւն կա՞յ» Ամերիկացիներու կամ Անգլիացիներու գաղափարով՝ այդպիսի փոխանակութիւն մը երբեք անվայել չէ։ Մեր տղայութեան խաղընկերներուն մէջ երկու մանչ կային որոնք այսպէս կրկին կապով իրարու աղգական էին, եւ անսովոր չէ այսպիսի տղաք գտնել, որոնք իրարու հօրքեռորդի եւ մօրեղբօրորդի են միանգամայն։ Մենք լսած ենք թէ երեք եղբայր երեք քոյր առած են կնութեան։ Մայրաքաղաքիս Սկովտացի նախկին միսիոնարներէն մին եւ անոր եղբայրը երկու քոյրեր առած էին իրրեւ կիներ։ կը կարծենք թէ այս երկրին մէջ լիովին պատշաճ չհամարուիր քոյրերու այս փոխանակութիւնը, եւ մեր թղթակցին համար սա է հարցը. Տեղային այս կարծիքը յարգելո՞ւ է թէ ոչ, կամ թերեւս նախապաշարում անուանելու չէ՞ զայն։ Երբեմն լաւ է համակերպիլ հանրային զգացման, նոյն իսկ երբ մեր անձնական կարծիքը տարբեր ըլլայ։

ԻՄՄԱՆՈՒԷԼ ՔԱՆԹ

(Ց. Գ. Գ.)

Բ

Մտային աշխարհին մէջ Իմմանուէլ Քանթի ազդեցութիւնը երկու միջոցով եղած է. մէկմը անոր փիլիսոփայութիւնով, մէկմ'ալ վարդապետութեանը եւ գրուածներուն մէջ անոր գործածած մեթոտով եւ սկզբունքով։ Անկէ ետքը երեւան եկած իմաստասէրներէն չատեր, օրինակի համար, Ֆիխթէ, Շելինկ, Հէրպարթ, Հէկել, Շոփէնհաւր եւ այլք, անոր հետեւողները կը համարուին, եւ ուղղակի կամ անուղղակի անոր վարդապետութիւններէն ազդեցութիւն կրեցին։ Եւ հարկ չկայ խօսիլ թէ այս անձնաւորութիւնք ժ-թ. Դարու մտային եւ բարոյական կեանքին վրայ ո՛րքան մեծ ազդեցութիւն ունեցան։

Մտային աշխարհին վրայ Քանթի մեթոտին եւ սկզբունքներուն բարւոք ազդեցութիւնը եւս յոյժ մեծ եղած է։

1. Քանթի քննադատական ոճը յանձնարարած է։ Անոր ամէնէն հռչակաւոր գործերը «Քննադատական» անունով ծանօթ են. մեթոտն ալ քննադատութիւն էր։ Ինչպէս ինք Հիւմի եւ Հիւմէ առաջ երեւան եկած իմաստասէրներուն մեթոտներն ու վարդապետութիւնները քննադատութեան ենթարկեր էին, նմանապէս իրմէ ետքը եկողներն ալ միեւնոյն դրութիւնը որդեգրել ստիպուեցան։

2. Քանթ Զգայականներու աղանդին ղօրաւոր հարուած մը տուած է։ Զգայական կ'ըսուին անոնք որոնք զգայարաններու, այսինքն աչքի, ականջի, ձեռքի, եւն. միջոցաւ ստացուած ծանօթութիւնները միայն ստոյգ կը համարին։ Ասոնցմէ ինչպէս փիլիսոփաներու, նոյնպէս հասարակ ժողովրդին մէջ եւս չատեր կը գտնուին։ Ո՛րչափներու կարծիքով հոգի եւ հոգեւոր բաներ ոչ–իրական են եւ երեւակայական, եւ ճշմարիտ իրերն են լոկ տեսնուած եւ չօշափուած ստացուածքը, ճաշակուած համադամները եւ հեչտացուցիչ առարկաները։ Ահա սոյն կարծիքն է հին ատեններու անկրօնութեան եւ ներկայ ժամանակիս հասարակ ժողովրդին անհաւատութեան մեծ հիմը։ Լոք իր ձեռնարկութիւնները սոյն հիման վրայ հաստատած էր, եւ անկէ ետքը եկողները ասիկա անառարկելի կը համարէին։ Լայպնից անոր դէմ խօսեցաւ. իսկ Քանթ անհերքելի փաստով մը երեւան հանեց անոր սխալը։ Ցուցուց թէ ժամանակ, անջրպետ, քանակութիւն, որակութիւն, հոգի, Աստուած եւ նման ճշմարտութիւններ, որովհետեւ հարկաւոր եւ տիեզերական են եւ անկարելի է զանոնք զգայարաններու միջոցաւ արտաքուստ ստանալ, ստիպուած ենք ընդունիլ իրրեւ խորհող մտքին սկզբունքները միայն։ Եթէ Քանթի այս ըսածին վրայ աւելցնենք բան մը եւս, այնպիսի դիրք մը կը գրաւենք զոր Զգայականներուն իւ սպառ անկարելի կ'ըլլայ հերքել։ Այսինքն թէ ասոնք ինչպէս որ խորհող մտքին սկզբունքները եւ ծանօթութիւններու հիմունքն են, նմանապէս գոյականներուն եւս սկզբունքները եւ հիմունքն են։

3. Քանթ մտային աշխարհին մէջ բարոյական սկզբունքներուն կարեւորութիւնը աւելցուց։ Սոկրատ եւ Ստոյիկեանք վարդապետեցին թէ բարոյական բարին հիմն է բոլոր փիլիսոփայութեան, բայց անոնցմէ ետեւ եկող փիլիսոփաներ խնդրին աւելի մտային կողմին կարեւորութիւն տուին։ Քանթ զանց առնուած սոյն սկզբունքը, այսինքն բարոյական օրէնքը եւ մարդուն բարոյական կեանքը, փիլիսոփայութեան կողմնացոյցի դիրքին բարձրացուց։ Պնդեց թէ մարդս, իմաստասիրութեան

հետամտելու առեն, եթէ գոհ ըլլայ լոկ իր խելքը գործածելով, աչխարհի, հոգւոյ եւ Աստուծոյ նկատմամբ հակասութիւններու մէջ կ'իյնայ եւ անհնար կ'ըլլայ ազատուիլ այն հակասութիւններէն, որովհետեւ աչխարհի նայած կ'ըլլայ իր խելքին կանոններովը, այսինքն դունաւոր ակնոցով մը։ Բայց երբ բարոյական չրջանակին կ'անցնինք, հոն այնպիսի հաստատ ժայռի մը վրայ կը կենանք որ թէ՛ մենք ինքնին վստահութիւն կը զգանք, եւ թէ՛ կը չընչուին կ'անհետանան այն կասկածները որոնց ենթարկուած էինք աչխարհի, հոգւոյ եւ Աստուծոյ նկատմամբ լոկ մեր մտքին առաչնորդութեան ներքեւ, եւ այդ իրողութիւններուն նկատմամբ եւս աներկեւան վստահութիւն կը ստանանք։ Եւ ապէս ցուցուց զայս։

Իրաւունքի եւ պարտականութեան զգացումը բացարձակ եւ վճռական ոճով մեզի կը հրամայէ։ Եւ երբ խիղճը մեզի կ'ըսէ «Պարտիս ընել զայս,» կամ «Պարտիս չընել զայս,» այս հրամանէն փախչիլ խոյս տալ անհնար է։ Կա՛մ հնազանդելու ենք անոր եւ անձնական արժանիք զգալու ենք, եւ կա՛մ անոր անհնազանդ գտնուելու եւ թչնամի ըլլալու ենք։ Բայց խղճին այս վճռական հրամանին մէջ քանի մը բաներ կ'ենթադրուին. Նախ կը տեսնենք թէ կամքը մարդուս գոյութեան էութիւնն է։ Եթէ մինչեւ իսկ տարակուսիմ անգամ թէ կը խորհիմ ստուգիւ, չեմ կարող տարակուսիլ թէ գոյ է սոյն բարոյական կարողութիւնս, այսինքն կամքս։ Մէյմ՛ալ կ'ենթադրուի այս հրամանին մէջ թէ կամքը ազատ է։ Եթէ ազատ կամքի տէր չեմ, այս հրամանը նչանակութիւն չկրնար ունենալ։ Կամքը ինքն իրեն օրէնք, կանոն կ'ըլլայ ուրեմն։ Եւ մարդ բան մը ընելու է ոչ այն պատճառաւ որ անիկա օգտակար է կամ հաճելի, այլ՝ վասն զի վայելուչ է, պատչաճ է իր անձին։ Այս կողմանէ Քանթ Աստուածկեան էր, այսինքն կ'ըսէր թէ պարտականութիւն մը կատարել պէտք է ոչ թէ վասն զի հաճելի զգացում յառաջ կը բերէ, այլ նոյն իսկ ի սէր պարտականութեան։ Կ'ըսէր թէ, բաց ի բարի կամքէն, աչխարհի մէջ եւ աչխարհէ դուրս չկայ բան մը որ ինքնին բարի ըլլայ։ Քանթի սոյն վարդապետութիւնները զբօսանքի եւ զուարճութեան միտեալ այն թեթեւաբարոյ դարուն մարդոց բարոյականին համար բարձր եւ ամուր դիրքի մը տանող մեծ ոյժ մը եղան։

4. Քանթ այս բարոյական սկզբունքներէն ճամբայ ելլելով աստուածաբանութեան ալ մեծ ծառայութիւն մատուցած է։ Այն ժամանակուան դիտուններն կ'աչխատէին Աստուծոյ գոյութիւնը Աստուծոյ գաղափարէն, պատճառի եւ արդիւնք օրէնքէն, տիեզերքին մէջ տեսնուած նպատակէն եւ կարգաւորութենէն ապացուցանել։ Բայց Քանթ կարեւորութիւն տուաւ մարդուն բարոյական կեանքէն հանուած ապացոյցին։ Մարդ բարոյական կատարելութիւն կ'ուզէ։ Արդ հարկ է որ կատարելութեան աղբիւր մը եւ այս փափաքը գոհացնող կատարեալ էակ մը գոյ ըլլայ, ըսաւ։

Բայց ինչ ինչ տեսակէտով օգտակար չեղաւ Քանթի ազդեցութիւնը։

ա. Քանթ կարող չեղաւ փիլիսոփաները կատարելապէս ազատել Հիւմի տեսած եւ ցուցած տարակոյսի գահիճէն։ Վերոյիչեալ երկու գիրքերուն առաջինին մէջ մարդկային մտքին բաւական եւ վստահելի առաջնորդ մը ըլլալու անկարողութիւնը հաստատելու համար այնպիսի զօրաւոր փաստեր բերաւ որ, թէպէտ երկրորդ գիրքին մէջ անկեղծօրէն աչխատեցաւ բառնալ այն փաստերուն յոռի ազդեցութիւնը, չկրցաւ կատարելապէս յաջողիլ։ Շատեր միչտ ունեցան այն տարակոյսները, զորոնք իրենց մէջ արթնցուցած էր առաջին գիրքը, եւ երկրորդ գիրքին ապացոյցներուն կարեւորութիւն չտուին։ Այս պատճառաւ Քանթ ժ.թ. Դարու Զգիտականներուն, այսինքն Մենք հոգեկան աչխարհը չենք կրնար գիտնալ ըսողներուն, հայրը եղաւ։ Հաչասուիճնէ (Անթինոմի) խորագիրը կրող գլուխը ցարդ Զգիտականներուն ապաստանարանն եղած է։ Նոյն ինքն Հըրպըրթ Սփէնսըր անգամ իր Զգիտական փիլիսոփայութիւնը հաստատելու համար անոնց դիմեց։ Եթէ Քանթի պնդածին համաձայն ժամանակի, անչրպետի, պատճառի, նպատակի, հոգւոյ եւ Աստուծոյ գաղափարները խորհող մտքին յատկութիւնները կամ ձեւն ու կերպարանն են միայն, եւ արտաքուստ եւս անոնց ճչմարիտ ըլլալուն երաչխաւորութիւն մը, վստահութեան հիմ մը չունինք, այն ատեն բարոյական, այսինքն զգայարաններով չիմացուող, տիեզերքին նկատմամբ տարակոյսէ եւ տգիտութենէ զատ ուրիչ բան չենք կրնար մեզի։ Քանթ սխալեցաւ ասոր մէջ։ Այն գաղափարները ստոյգ են թէ՛ ներքուստ թէ՛ արտաքուստ միանգամայն։ Եթէ խորհող մտքին սկզբունքները եւ գիտցուող տիեզերքին սկզբունքն ու հիմունքը իրարու նման եւ համաձայն չեն, ապա ուրեմն գիտնալը անկարելի է եւ ամբողջ ծանօթութիւնը եւ մտածումը նչանակութենէ զուրկ։

բ. Քանթի բարոյականի վարդապետութիւնն ալ թերի էր։ Քանթ բարոյական կեանքը իրրեւ բոլոր զգացումներէն զուրկ չոր ու ցամաք հրամանի

մը գործադրութիւնը ներկայացուց։ «Այնպէս ապրէ՛ որ քու կեանքի կանոնդ կարող ըլլայ համայն աշխարհի կանոն ըլլալ,» ըսաւ, եւ ասոնց չոր ու ցամաք կանոնը եւ խղճին հրամանը բարոյական կեանքի համար բաւական համարեցաւ։ Այսպէս, անոր բարոյական վարդապետութիւնը Քրիստոնէութեան քարոզած եւ յանձնարարած սիրոյ օրէնքին ջերմ մեկնողն էր։ Բայց ապրեցաւ ալ իր քարոզած վարդապետութիւններուն համաձայն։ Պարզապէս ժամացոյցի մը կանոնաւորութեամբն ապրեցաւ։ Բայց ապրեցաւ նաեւ ժամացոյցի մը պաղութեամբ։ Բոլոր կեանքին մէջ ամուրի մնաց, ընտանեկան օրհնութիւններէն անմասն եւ զուրկ, եւ կեանքին մէջ մարդկային սեռին ծառայելու համար բարեսիրական ձեռնարկներու հետ եւս երբեք գործ չունեցաւ։ Քրիստոնէութեան միտումն եւ համակրանք չցուցուց, այլ ըստ իր ցուրտ եւ խիստ Ստոյիկեան վարդապետութեան, փիլիսոփայութեան լեռներուն բարձր բայց ցուրտ կատարներուն վրայ ճգնաւորական կեանք մը անցուց։ Արդ, Քանթի մեծութեան եւ անոր վարդապետութիւններուն լայնատարած ազդեցութիւններուն հակառակ, ինչ մեծ եւ զարմանալի տարբերութիւն կը տեսնուի անոր կեանքին եւ Նազովրեցւոյն կենարար Աստուածային ազդեցութիւնը վայելած Ձկնորս Պետրոսի եւ Ցովհաննէսի կեանքերուն մէջտեղ։

Վ. ԵՐՋ.

ՀՈԳԵՒՈՐ ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ՀԻՄԱ ԸՐԷ

Նիւ Եորքի վաճառականներէն մին իր յաջողութեան մեծ մասը կը վերագրէ "Հիմա ըրէ" խրատին իր ուշադիր ըլլալուն։ Այս խրատը ղեկեղուած է անոր գրասեղանին վերեւ ուշադրաւ տեղ մը, եւ կ'ողջունէ զայն ամէն անգամ որ կը նստի իր օրական գործին պատրաստվելու։ Կարեւոր չատ ժամանակ կը կորսուի՝ աւելի յարմար ժամանակի յետաձգելով գործ մը, որ պիտի կատարուի վերջապէս կամ ղր կը յուսայ մարդ կատարել շուտ թէ ուշ։ Առեւտրական չատ պատեհութիւն կորսուած է սա պատճառով որ այն մարդը, որու կը ներկայանայ պատեհութիւնը, չկրնար անմիջապէս յօդուտ գործածել զայն։ Շատերն կը մոռնանք, կ'երեւի, թէ ներկայ ժամանակը միակ ժամանակն է որ մեզի կը վերաբերի։ Անցեալը յաւիտեան անցած եղած է մեր ձեռքէն, իսկ ապառնին կը տանջէ մեզ չարաչար՝ մեր աչքին առջեւ խաղալով եւ մի միայն խաբելով։

Առեւտրական յաջողութիւնը արագաշարժութենէ կախեալ է, նամակ դրելու եւ ղրկելու, տեսակցելու, ճամբորդութեան ձեռնարկելու կամ նոյն իսկ ոչինչ կարծուած բաներ ընելու եւ խնամով ընելու արագաշարժութենէ։ Այս ոչինչ համարուած բաները չատ անգամ երկար չղթայի մը օղակներն են։ Հին նշանաբան մ'է թէ "ցապաղումները վտանգաւոր են։" Իրաւամբ կարելի է ըսել թէ "ցապաղումները աղետաբեր են։" Ո՞վ կրնայ հերքել թէ յետաձգումը ժամանակի գող է։ Ընտարակոյս յետաձգումը իր աւարի մեծ կոյտը կը կազմէ՝ վայկեաններ ու երկվայրկեաններ գողնալով։

Առեւտրական ամէնօրեայ կեանքի մէջ մեծ արժէք ունի" Հիմա ըրէ" խրատը, իսկ հոգեւոր կեանքի մէջ ա՛լ աւելի։ Մեղայ Թողութիւն խնդրելու, բարձրելոյն արժանավայել ծառայութիւն մատուցանելու, թշնամիներելու, չար փորձութեան դիմադրելու, չնորհայ Աթոռին դիմելով հոգեւոր ոյժ եւ օգնութիւն խնդրելու, կարօտեալներու նպաստելու, խրատու, մխիթարութեան եւ յանդիմանութեան սիրալիր խօսքեր խօսելու, հոգի մը Քրիստոսի առաջնորդելու ամէն մտման կ'ընկերանայ "Հիմա ըրէ" յորդորականը։ Աւա՛ղ, չատերուս համար ժամայոյին ամէն մէկ թիքթաքին հետ կ'անցնի կ'երթայ յօդուտ չգործածուած պատեհութիւն մը, վայրկեան մը։ Բարեբախտ ենք, եթէ մեր ծոցը գտնուող հաւատարիմ ազդարարներուն թիքթաքները որոշ եւ անսխալելի ձայնով մեզի ըսեն, Հիմա, Հիմա։

Թող չըսուի երբեք թէ այս բառը կարճ ըլլալուն համար անկարեւոր է։ Առումով մը միայն կարճ է։ Բայց ճակատագիրը կ'որոշէ եւ չատ ծանրակշիռ է։ Ցաւիտենականութեան սերմը կը կրէ իր մէջ։ Բարձրագոյն

կարեւորութիւնը կը ստանայ եւ կը կրկնուի ու կը կրկնուի վսեմ ու հնչական արձագանգներով, երբ Աստուած կ'ըսէ, "Ահա հիմա է ընդունելի ժամանակը, ահա հիմա է [հոգիի] փրկութեան օրը։"

ԽՈՆԱՐՀՈՒԹԻՒՆ, ՍԲԲՈՒԹԵԱՆ ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԻՒՆԸ Գ.

Ցիսուսի Խոնարհութիւնը

«Ես ձեր մէջը սպասաւորի մը պէս եմ» Ղուկ. ԻԲ. 27։

Մեր Տէրոջ ներքին կեանքը մեզի բացուած կը գտնենք Յովհաննու Աւետարանին մէջ։ Հոն Ցիսուս յաճախ կը խօսի մեր առ Հայր ունեցած յարաբերութեան եւ իրեն առաջնորդող չարժառիթներուն վրայով, ինչպէս եւ իր գիտակցութեան վրայով այն զօրութեան եւ հոգիին՝ որոնցմով ինք կը գործէ։ Թէեւ խնդրոյ առարկայ բառը չհանդիպիր մեզ, բայց Սուրբ Գրոց մէջ ոչ ուրեք այնքան որոշ կրնանք տեսնել թէ ինչէ՛ կը բաղկանայ Անոր խոնարհութիւնը։ Արդէն ըսած ենք թէ այս չնորհքը ճշմարիտ ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ այն պարզ հաւանութիւնը արարածին՝ որ Աստուծոյ կը թողուլ ըլլալ ամէն բան, որուն զօրութեամբ ան ինքզինքը կը յանձնէ միայն Անոր չինութեան։ Ցիսուսի մէջ պիտի տեսնենք թէ ի՛նչպէս Ան, թէ՛ իբր Աստուծոյ Որդի երկնից մէջ եւ թէ՛ իբր մարդ երկրիս վրայ, բովանդակ հպատակութեան տեղը բռնեց, եւ Աստուծոյ տուաւ Անոր արժան պատիւն ու փառքը։ Եւ այսպէս ճշմարիտ եղաւ իրեն համար ինչ որ Ան սորվեցուց յաճախ, թէ «Ան որ իր անձը կը խոնարհեցնէ, պիտի բարձրանայ»։ Ինչպէս որ գրուած է, «ինքզինքը խոնարհեցուց... ասոր համար Աստուած ալ զԱնիկա խիստ բարձրացուց»։

Մտիկ ըրէ ան խօսքերուն, որոնցմով մեր Տէրը կը խօսի մեր առ Հայր ունեցած յարաբերութեան վրայով, եւ տես թէ ի՛նչպէս անդադար կը գործածէ ան եւ անոր զօրութեամբ բառեր ինքնիրեն համար։ «Ձէ թէ ես»ը, որով Պօղոս կ'արտայայտէ մեր յարաբերութիւնն առ Քրիստոս, բուն հոգին է Քրիստոսի առ Հայր ունեցած յարաբերութեան վրայով խօսածին։

«Որդին ինքնիրմէն բան մ'ալ չկրնար ընել»։ «Ես ինքնիրմէս բան մը չեմ կրնար ընել»։ «Ես իմ կամքս չեմ փնտռեր»։ «Ես մարդոցմէ փառք չեմ առներ»։ Յովհ. ե. 19, 30, 41։ «Ես երկինքէն իջայ չէ թէ իմ կամքս ընելու»։ Ձ. 38։ «Իմ վարդապետութիւնս իմս չէ»։ «Ես ինքնիրմէս եկած չեմ»։ Ի. 16, 28։ «Ես ինքնիրմէս բան մը չեմ ըներ»։ «Ձէ թէ ես ինքնիրմէս եկայ»։ «Ես իմ փառքս չեմ փնտռեր»։ Ը. 28, 42, 50։ «Ան խօսքերը որ կը խօսիմ, չէ թէ ինքնիրմէս կը խօսիմ»։ «Ան խօսքը որ կը լսէք, իմս չէ»։ Ժդ. 10, 24։

Այս խօսքերը Ցիսուս Քրիստոսի կեանքին եւ գործին ամենախորունկ արմատները կը բանան մեզի։ Կ'ըսեն մեզի թէ ի՛նչպէս եղաւ որ Ամենակարողն Աստուած կրցաւ հոգիի փրկութեան իր մեծ գործը կատարել Անոր միջոցաւ։ Կը ցուցնեն թէ Քրիստոս ի՛նչ բան կը համարի սրտի այն վիճակը, որ կը վայլէր իրեն իբր Հօրը Որդի։ Կը սորվեցնեն մեզի թէ ի՛նչ է էական բնութիւնը եւ կեանքը այն փրկութեան զոր Քրիստոս կատարեց եւ հիմա կը հաղորդէ։ Այս է.—Ան ոչինչ եղաւ, որ Աստուած ըլլայ ամէնը։ Ան բոլորովին Հօրը յանձնեց ինքզինքն իր կամքովը եւ կարողութիւններովը մէկտեղ, որպէս զի Ան գործէ իրեն մէջ։ Իր բուն զօրութեան, կամքին եւ փառքին վրայով, իր ամբողջ առաքելութեան բոլոր գործերուն եւ ուսուցումներուն վրայով, —այս ամէնուն վրայով կ'ըսէր, Ձէ թէ ես. Ես ոչինչ եմ. Ես ինքզինքս Հօրը տուած եմ գործելու համար. Ես ոչինչ եմ. Հայրն է ամէնը։

Քրիստոս գտաւ թէ այս կեանքը, բովանդակ անձնուրացութեան, բացարձակ հպատակութեան, եւ բոլորովին Հօրը կամքէն կախում ունենալու կեանքը, կատարեալ խաղաղութեան եւ ուրախութեան կեանք մըն է։ Ամէն բան Աստուծոյ տալով ոչինչ կորսնցուց։ Աստուած պատուեց Անոր վստահութիւնը, ամէն բան ըրաւ Անոր համար, եւ ի վերջոյ բարձրացուց զԱյն Իր իսկ աջ կողմը փառօք։ Գտաւ թէ կարելի է ինքզինքը խոնարհեցնել մարդոց առջեւն ալ, եւ ըլլալ ծառայ ամէնուն։ Անոր խոնարհութիւնն էր պարզապէս յանձնել ինքզինքն Աստուծոյ, եւ թոյլ տալ Անոր որ ուզածն ընէ իրմով, չուրջը գտնուող մարդիկ ի՛նչ ալ ըսէին իր վրայով, կամ ի՛նչ ալ ընէին իրեն։

Քրիստոսի փրկական գործը մաքի այս վիճակին մէջ, այս հոգիին եւ այս բնաւորութեան մէջ, ունի իր զօրութիւնն եւ ազդեցութիւնը։ Եւ մենք այս բնաւորութեան բերուելու համար Քրիստոսի մասնակից եղած ենք։ Սա է ճշմարիտ անձնուրացութիւնը որուն կը կանչէ զմեզ մեր Փրկիչը, ընդունիլ ըլլալ անոր ոչինչ ոտի տակ ձգել քալել, միայն իբր պարապ անօթ մը զոր Աստուած լեցնելու է, եւ ըլլալ ինչ որ անոր կամքն է։ Ամէնէն առաջ եւ ամէնէն վեր, ասոր մէջ կը կայանայ Ցիսուս Քրիստոսի կերպարանակից ըլլալը, այն է՝ ըլլալ եւ ընել ոչինչ, որ Աստուած ըլլայ ամէնը։

Հոս կը գտնենք ճշմարիտ խոնարհութեան արմատն եւ բնութիւնը։ Զայս չհասկնալնուս եւ չվնտռելնուս համար է որ մեր խոնարհութիւնն այնքան ծանծաղ եւ այնքան ակար է։ Պէտք է որ Յիսուսէն սորվինք թէ ինչպէս հեզ եւ սրտով խոնարհ է ինք, եւ Ան պիտի սորվեցնէ մեզ թէ ճշմարիտ խոնարհութիւնը ո՛ւր կ՚սկսի եւ իր զօրութիւնը ուր կը գտնէ։ Սա գիտութեան մէջ թէ «Աստուած է որ կը ներգործէ ամէնը ամէն բանի մէջ,» թէ մեր տեղն է զիջանիլ Անոր՝ կատարեալ յանձնուելով եւ կախուելով, բոլորովին հաւանելով որ մենք մեզմէ բան մը չըլլանք եւ բան մըն ալ չընենք։ Սա է կեանքը զոր յայտնելու եւ հաղորդելու եկաւ Քրիստոս, առ Աստուած կեանք մը՝ որ եկաւ ի ձեռն մահուան մեղաց եւ անձին։ Եթէ կ՚զգանք թէ խիստ բարձր է այս կեանք մեզի համար եւ եւ մեր հասողութենէն անդին կ՚ինայ, այս ա՛լ աւելի ստիպելու է զմեզ որ փնտռենք զայն Անով, զի մեր ներսը բնակած Քրիստոսն է որ այս հեզ ու խոնարհ կեանքը պիտի ապրի մեր մէջ։ Եթէ կը բաղձանք անոր, թող նոյն ատեն եւ ամէնէն առաջ փնտռենք Աստուծոյ բնութիւնը ճանչնալուն սուրբ գաղտնիքը, մինչ կը գործէ Ան ամէն վայրկեան ամէնը ամէն բանի մէջ. այն գաղտնիքը, որուն վկայ ըլլալու են համայն Բնութիւն եւ բոլոր արարածներ, մանաւանդ Աստուծոյ բոլոր զաւակները, թէ ոչ այլ ինչ՝ եթէ ոչ անօթ մ՚է այն, ճամբայ մը, որուն մէջէն կենդանի Աստուածը կրնայ յայտնել իր իմաստութեան, զօրութեան եւ բարութեան ճոխութիւնը։ Ամէն առաքինութեան, չնորհքի եւ հաւատքի եւ ամէն ընդունելի երկրպագութեան արմատն է գիտնալ թէ մենք ոչինչ կ՚ունենանք անկէ զատ որ կ՚ընդունինք, եւ ապա խոնարհիլ խորին յարգանօք սպասելու Աստուծոյ անոր համար։

Եթէ Յիսուս մարդոց հետ իր առնչութիւններուն մէջ այնքան խոնարհ էր որքան առ Աստուած, անոր համար էր որ ան խոնարհութիւնը իրեն համար միայն Աստուծոյ վրայով խորհած ատեն արթընցած եւ ի գործ դրուած վաղանցիկ զգացում մը չէր լոկ, այլ բուն իսկ հոգին իր ամբողջ կեանքին։ Ան կ՚զգար թէ ինքն Աստուծոյ ծառան էր մարդոց համար, զորոնք ստեղծեց եւ սիրեց Աստուած։ Եւ, իբր բնական հետեւութիւն, ինքզինքը մարդոց ալ ծառայ կը սեպէր, որպէս զի իրմով կարենար Աստուած իր սիրոյ գործը տեսնել։ Մէկ վայրկեան իսկ իր պատիւը փնտռելու, կամ ինքզինքն արդարացնելու համար իր զօրութիւնն հատուցնելու խորհուրդ չունեցաւ։ Անոր ամբողջ հոգին՝ գործելու համար Աստուծոյ տրուած կեանքի մը հոգին էր։

Երբ Քրիստոնեաները սորվին Յիսուսի խոնարհութիւնը իբր իսկական էութիւնը Անոր փրկագործութեան, իբր Աստուածորդւոյն կեանքին երանութիւնը, իբր միակ ճշմարիտ յարաբերութիւնն առ Հայր, եւ ուստի իբր այն զոր Յիսուս տալու է մեզի եթէ մենք ոեւէ բաժին պիտի ունենանք Անոր հետ, այո, երբ սորվինք այս բաները, այն ատեն գործնական, երկնային եւ ակնյայտնի խոնարհութեան ահաւոր պակասութիւնը բնո եւ ցաւ պիտի ըլլայ մեզի, եւ մեր սովորական կրօնքը մէկ կողմ պիտի դրուի ապահովելու համար զայս, որ մեր մէջը բնակած Քրիստոսի նշաններուն առաջինը եւ գլխաւորն է։

Եղբայր, հագուա՛ծ ես խոնարհութեամբ։ Հարցուր ամէնօրեայ կեանքիդ. հարցուր Յիսուսի. հարցուր բարեկամներուդ. հարցուր աչխարհին։ Եւ յետոյ սկսէ փառաւորել զԱստուած որ Յիսուսով բացուած է քեզի երկնային խոնարհութիւն մը, որուն վրայով հաղիւ թէ լսած էիր, եւ որով կրնայ գալ քեզի երկնային երանութիւն մը զոր Թերեւս ցարդ ճաշակած չես երբեք։

Ա. Զ. Ե.

ԵՆՑՐՈՒ ՄԸՐԻ

«ԴՈՒՔ ԻՆՉԻ ՀԱՄԱՐ Ո՞Վ Կ՚ԸՍԷՔ ԹԷ ԵՄ»

(Ց. Յ. Թաշճեան)

Աչակերտներուն երկրորդ տարին էր։ Պէտք էր ճանչնային իրենց Վարդապետը։ Յիսուս ինքն էր իր վարդապետութեանց կեդրոնը, հոգին, ինքն էր «ճամբան, ճշմարտութիւնը եւ կեանքը»։ Առաքեալք ուրիշ նիւթ չունէին քարոզելու, բայց «միայն Յիսուս Քրիստոսը, եւ ան՝ խաչը եւեթ»։ Ուստի այս հարցման պատասխանին մէջ էր առաքելոց աստուածաբանութիւնը եւ կեանքը, թէ պաշտօնը եւ թէ՛ ներչնչումը։ Չկայ Աւետարան առանց Քրիստոսի։ Քրիստոս ճանչնալ հաւասար էր եւ համազօր՝ զինքը ընդունելուն, սիրելուն եւ պաշտելուն։ Արդ, ժամանակն էր որ Յիսուս վերաքննութիւն մը բանար չրջուն դպրոցի աչակերտներու դասին։ Յիսուս մէկ հարցում ունէր, քանզի մէկ էր անոնց անսահման սորվելիքին միակ առարկան։ Յիսուս ինքն էր դասագիրքը եւ դաստուն։ Իր քարոզութեանց, վարդապետութեանց, հրաչքներուն եւ առակներուն բովանդակութիւնը իր խորհրդաւոր «Ես»ին չուրջ կը դառնար։ Անհաւասիկ պատասխանը թէ Յիսուս ինչո՛ւ այս հարցումը կ՚ընէ.

Մենք ինչպէս սորվեցանք Քրիստոսը։ Մենք

ո՞վ կ'ըսենք իրեն համար։ Ի՞նչ համարում ունինք իր վրայ։ Ինչ որ էր Յիսուս առաքելոց համար՝ նոյն վերաբերութիւնը չունի՞ մեզ համար։ Մովսէս, երբ քիչ մը մտերմացաւ Անոր հետ, իր թախանձանքն էր. տեսնել զնա, ճանչնալ իր Տէրը։ Կը կարծուի թէ Ղ.Ա. սաղմոսը Մովսէս գրեց անմահացնելու եւ յիշատակելու իր այդ երանելի փորձառութիւնը, վէմի խոռոչին մէջ ծածկուած, եւեւէն միայն Աստուծոյ փառքը տեսնելը։ Ան եղաւ իր կեանքին երգը եւ իր վերածնումը։ Ղ.Ա. սաղմոսը Քրիստոնէին բարձրագոյն երանութիւնը եւ փորձառութիւնը չէ՞, եւ ատ բոլորին խարիսխը «Քանզի իմ անունս գիտցաւ» մեծ ճշմարտութիւնը չէ՞։

Երանի թէ օգնէի ձեզ Յիսուսը տեսնելու։ Եթէ փափաքիք, Յիսուս ինչ որ ըրաւ Զաքէոսին նոյնը պիտի ընէ ձեզի։ Ինք պիտի գայ ինքզինք ճանչցունելու։

Այս մեծ դասի առեն երկու բանէ զգուշանալու է.

Նախ, վերջապահանջներէ։ Զայն սորվելու ենք առնոյն լրջութեամբ, իբրեւ մահուան ու կենաց խնդիր մը։ Վերջերս Լոնտոնի դիւանապանք չահու ճոխ աղբիւր մը գտած են։ Սկսած են մեծ դուարմարներով ապահովագրել իրենց յաճախորդներէն ամէնէն մոլիներուն կեանքը ու հարստանալ անոնց վաղահաս մահերովը։ Ասոր դիտակ են այդ Բագոսի խնկարկուները, եւ տակաւին զարմանք չէ՞ որ չերթնան եւ իրենց կեանքը ու կործանումը թող չտան չահագործելու, խոսոփելով էրենց մոլութիւններէն։ Մեղաւորը մեղքով արբած է. անդիտակ է իր վիճակին։ Թոչունի մը առջեւ կարելի՞ է ծուղակ պատրաստել եւ որսալ։ Երբեմն մարդը անբան անասուններէն աւելի ապուշ կը դառնայ։ Գիտէ ու չգիտեր։ Ամենայն պաղարիւնութեամբ հոգեւոր մեծ ճշմարտութիւնները բերանը կ'առնէ, եւ ինք չլսեր։ Զգուշանալու է թուքակոչէն սորվելէ։ Եթէ դաւանանքդ իր զօրութիւնը, նշանակութիւնը չկորնցուներ, կարելի՞ էր քեզ չարթընուայ։ Արդ, կ'աղաչեմ, նայէ ի՛նչ կը դաւանիս, լրջօրէն մտածէ։ Գողգոթականապէս սորվէ։

Զգուշանալու է, երկրորդ, կրօնի անկարեւոր գիտելիքներուն մեծագոյն կարեւորութիւնը տալէ։ Յիսուս Քրիստոսը եւ Աւետարանը սորվիլ է աղօթքներ ի բերան սորվիլը Ծնունդի այցելութիւններ ունեցեր էք։ Եթէ երբեք կրօնական հետաքրքրութեան մը, խօսակցութեան մը հանդիպած էք, ինչ է այդ։ Մե՞ր Ծնունդը չիտակ է թէ Ծուննց Ծնունդը։ Ահաւասիկ ժողովուրդին հոգեւոր պաշարը, մաքին կրօնը։

Կլատոթըն իր մանկութեան յիշատակներուն մէջ իր մէկ դառն փորձառութիւնը կը պատմէ սապէս. «Հայրս, երբ գիս կը խրատէր, կ'ուզէր որ Լորտ Պիքընոֆիլտի նման մէկը ըլլայի։ Այնչափ կը կրկնէր որ փափաք ունեցայ Լորտին տունը երթալ մարդը սորվիլ։ Նամակով մը գացի։ Զիս սեղանը հրաւիրեցին։ Ուշադրութիւնս միայն մարդուն վրայ կեդրոնացած է։ Այնչափ հիացում ունիմ մարդուն վրայ որ այդ մէկ օրուան մէջ կ'ուզեմ յամենայնի օրինակել մարդը։ Սակայն ես պզտիկ եմ, այդ մարդը չեմ տեսներ։ Կը խորհիմ թէ կը տեսնեմ մարդը. ուստի անմիջապէս կը սկսիմ իմ տեսածներս սերտել։ Մարդը ամուր մը կը հազայ։ Ես ալ կը փորձեմ խոպոտ ձայնով հազ մը։ Ցետոյ ծառայի մը մէկ անզգուշութեանը համար խոժոռ նայուածք մը կը ձգէ անոր վրայ։ Նոյնը կ'ընեմ ես ալ։ Մարդը արթուն է, չուտ կը հասկնայ եւ ինձ դառնալով կ'ըսէ. «Տղաս, ի՞նչ կ'ընես։ Ես չանթահար կ'ըլլամ. հազար կ'ամչնամ եւ կը զղջամ ըրածիս։ Չեմ ալ կրնար մարդուն հասկցնել թէ ի՛նչ կ'ընէի եւ ինչո՛ւ կ'ընէի» Մենք ալ զգուշանանք կրօնի կեղեւը կրծելէն. Քրիստոնէութեան մէջ, տղայ չէ, չափահասներ ըլլանք։

Հիմա այս երկու զգուշութեամբ մօտենանք մեր կեանքի ծառին. Տէր Յիսուսին։ Զայն սերտենք իբրեւ «ճամբայ, ճշմարտութիւն եւ կեանք»։

Ա. «Ես եմ ճամբան» Ահաւասիկ Պետրոսին դաւանածը. «Դուն ես Քրիստոսը» «Օծեալը,» մեր քահանան, մեր միջնորդը, մեր Տէրը։ Դէթ երկու նշանակութեամբ Յիսուսն է մեր ճամբան, իբրեւ կեանքի բարձրագոյն գաղափարականը, եւ իբրեւ հոգիի միակ Փրկիչ։

Քրիստոսն է օրէնքին լրումը։ Անոր կեանքն է մեր օրէնքը։ Անոր կեանքը սկիզբէն ի վեր հիանալի եղած է, ամէնէն անգութ թշնամիներն ալ չեն յանդգնած մրոտել Անոր հիանալի կեանքը։ Միշտ ըսած են «Ահա՛ մարդը։» Պոնաբարթ կ'ըսէր. «ես մարդը կը ճանչնամ. բայց Յիսուս իմ դիտցածներէս չէ։» Զմիւռնիոյ երեւելի Հրեաներէն ոմանք իրենց տունը Յիսուսի պատկերը ունին։ Անոնք ալ Անոր վրայ կը հիանան, իրենց ազգին մեծագոյն փառքը կը սեպեն։

Դէպեցէ՛ Անոր անաչառութիւնը Ներեքոսի տուն Հրէից Նիկոդեմոս վարդապետին հետ, Սամհեարիմի անդամին հետ, ի՛նչ խստութեամբ կը վարուի։ Որչափ վերէն կը նայի։ «Ձեզի պէտք է վերստին ծնանիլ։» Խօսք մը որ միայն կռապաշտի կրնար ըսուիլ։ Նոյնպէս կը վարուի երիտասարդ տոհմիկին հետ, դպիրներու եւ փարիսեցիներու հետ,

նոյն իսկ իր մօրը եւ իր աշակերտներուն հետ։ Նա չէր գիտեր հաճոյակատարութիւն։ Աչխարհ անկէ սորվեցաւ իրաւունք եւ հաւատարմութիւն։

Դիտեցէք զնա միեւնոյն մակարդակին, միեւնոյն բարձրութեան վրայ կեանքի ծովուն ամեհի ալիքներուն առջեւ, դէմ յանդիման։ Ինչ հոգին է այն տկար թռչունին, որ իր թառած ոստը ելեւէջներ կ'ընէ, չուրջը բազմաթիւ վտանգներ իրեն կը սպառնան։ Կ'երգէ անխռով, վստահ իր երկու թեւերուն։ Բան մը կար անոր մէջ, Անոր քով, որ ոչ մէկ կիրք, սպառնալիք, կաչառ եւ հարուած անոր բարձրութիւնը, վեհութիւնը, միօրինակութիւնը չկրցաւ խանգարել։

Արժան չէ՞ զայն «հրաչալի» կոչել, եւ Անոր կենսագրութիւնը «վարք Յիսուսի» թարգմանել այնքան լեզուներու, որուն կիսուն իսկ թարգմանուած չէ իր ամենափայլուն թչնամւոյ կամ աչխարհի ոեւէ գիրքը։ Հապա Աւետարա՞նը։ Անոր փառքին ալ չափ ու սահման չկայ։

Օտար ազգեր Աստուածաչունչի հսկայ ընկերութիւններ կազմած են, եւ անոնց գործունէութեան արդիւնքն է, ամէն օր 10 ժամ գործելու պայմանաւ, մէն մի վայրկեանի մէջ ամբողջ մէկ Աստուածաչունչի տպագրութիւնը եւ ան ալ 300–350 տարբեր լեզուներով։ Դուք ո՛վ կ'ըսէք Անոր որ այնքան հրապոյր, այնքան թարմութիւն եւ այնքան դերազանցութիւն ունենայ այսօր, իր ծնելէն 2,000 տարի վերջը։ Նա ունեցա՞ւ իր մրցակիցը իր կեանքի բարձրութեան, արդարութեան, անաչառութեան եւ «էջոյն համբ։ Որչափ արդար էր՝ այնքան ալ գորովալից էր։ Համակ սէր էր։ Ինչպէս կրնար Ճուդային ոտքը լուալ, ինչպէս կրնար մեզի թչնամիներուս բարի Սամարացիի դերը կատարել։ Մենք ղինք վիրաւորեցինք։ Յիսուս իր եօին մէջն ալ չատ համեստ է։ Ո՛հ չատ բան կար այդ պատմութեան մէջ որ Յիսուս զանց ըրած է։ Հոն կը ծածկէ բոլոր մեր ըրածները, իր բոլոր մեզմէ առած խոցերը։ Այնքան փափկասիրտ է որ 2 անառակ կիներուն անուններուն մինչեւ իսկ կը ծածկէ։ «Մեր անուն Յիսուս, սիրով քոյ ճմլեա, սիրտ իմ քարեղէն»

Անհաւասիկ վարուց ու բարուց ճամբայ մը, օրինակ մը բարձրութեան, խոնարհութեան, սիրոյ եւ անձնուիրութեան, որուն մարդկութիւնը ոչ երկու հազար տարիէն կը հասնի, ոչ ալ տասը հազար տարիէն։ Ո՛վ էր այս որ եկաւ, ապրեցաւ, յաւիտենական մեզի նմանեցաւ, սակայն բարքով ու փառքով երբեք հաւասարը չունեցաւ։

Բ. «Ես եմ ճչմարտութիւնը»։ Ինչ հիացում որ Յիսուսի կեանքին, Յիսուսի պաչտօնին համար ունեցեր ես, նոյնը չունի՞ս Անոր վճիռներուն, պատգամներուն եւ յայտնութեանը համար։ Մարդ կը թերահաւատի թէ Աւետարանը 2,000 տարուան է։ Աւելի դիւրին է հաւատալ թէ ասկէ 2,000 տարի վերջ գրուած գիրք մըն է քան թէ 2,000 տարի առաջ։ Ինչ անագին բերդեր, վարկածներ, փիլիսոփայութիւններ, անապաչտութիւններ խորտակեր է ան։ Գամաղիէլին ըսածը տուգուած է։ Միչտ անառիկ եւ անպարտելի եղած է։ Զօրութիւնները, հնախօսութիւնը ինչպէս նաեւ բոլոր մարդկային իմաստութիւնը բախում ունեցած են Աւետարանին հետ, եւ երբեմն կարծուած է թէ մեռաւ։ Սակայն միչտ ան թաղեր է իր յուղարկաւորները, քանզի ճչմարտութիւնը անմահ է։ Նա ոչ Գալիլէոսէն ոչ Ինկըրսոլէն, եւ ոչ ալ Տարվինէն կը վախնայ։ Երկրաբանութիւնը եւ հնախօսութիւնը Սօղոսի պէս ըրին։ Թչնամւոյն կողմը դարձան։

Մօտերս Ամերիկայէ մասնաւոր նաւով մը կրօնի ուսուցչաց եւ եկեղեցականներու անագին բազմութիւն մը եկաւ Ամերիկայի կրօնական տաճարին սիւները, բարոյական ուժը, 800 հոգիէ աւելի։ Ասոնք Մելգոն, Գասպար եւ Պաղտասար չեն։ Այս չատ հսկայ բան է։ Բեթլեհէմ կ'երթան, Ադրիանոս թող գլուխը վերցնէ դերեզմանէն ու տեսնէ թէ ասոնք իր վրայ չեն գար։ Ո՞ւր կ'երթան։ Ինքն էր որ Յիսուսի ծննդավայրը Բրիստոնէից ձեռքէն առնելու համար վրան անագին կոտուն մը չինած էր։ Յիսուսի «գլխուն վրայ չատ թագեր» տեսաւ Ցովհ. առաքեալը։ Ո՛վ կ'երթայ Սամոս՝ Պիւթագորասին ծնած տեղը, կամ կ'երնէյ՝ Վիգթոր Հիւկոյի աքսորավայրը, կամ Սկիւօ՝ Հոմերոսին բնակավայրը։ Սակայն Յիսուս իր վարդապետութեամբ, ճչմարտութեամբ եւ սկզբունքներովը այսօր տիեզերական դարձած է։ Ամէնքը իր սաներն են։ Ամէնքը իրենց քաղաքակրթութիւնը, ամէնքը իրենց զարգացեալ դաղափարները եւ վարքի ու բարքի ազնուութիւնը Անոր կը պարտին։ Ինքն է հիմնադիրը ամէն բարենպատակ հաստատութեանց եւ ամէն բարիքի զսպանակը։ Ինչ կ'ըսես դուն Յիսուսի անձին եւ վարդապետութեանց համար։ Ինչ կ'ըսես կեանքով եւ սրտով։ Ինչ կ'ըսէ կեանքդ։ Աւետարանը քու մեծագոյն իմաստութիւնդ եղած է, եւ պաչտելի Փրկիչդ քեզ համար աննման եւ «տասը հազարի մէջ մէկհատիկ»։

Գ. «Ես եմ կեանքը»։ Ուստա Բրիստոսէ 500 տարի առաջ եկած էր։ Պատուական սկզբունքներ

քարոզած էր։ Սակայն անոնք կեանք չունէին։ Աչխարհ անով լաւացած չէր։ Յիսուս Քրիստոս չատ ողորմելի վիճակի մէջ գտաւ աչխարհը։ Յիսուս Սոկրատին սպատած Քրկիչն էր։ Ան չեղաւ սոսկ գաղափարիչեղափոխիչ, այլ ապրելու կերպը, կեանքը հիմնովին չեղաչրջեց։ Աչխարհ վարդապետութենէ աւելի բժչկութեան կը կարօտէր, կեանքի կը կարօտէր։ Ծոր երանելին կ'ըսէ, «Գիտեմ որ իմ Քրկիչս կ'ապրի։» Դուն ի՞նչ կ'ըսես։

Քառասուն տարեկան կոյրը կ'ըսէ, «Այո, գիտեմ որ երէկ կոյր էի ու այսօր կը տեսնեմ։» Ահա Յիսուսին ուղած վկայութիւնը։ Պօղոս առաքեալ կ'ըսէ. «Գիտեմ թէ որու եմ հաւատացեր։» Դուն ալ գիտե՞ս։ Մայր մը կար չատ տարաբախտ։ 17 տարի չարունակ իր տանը մէջ հիւանդ մը ունէր, եւ այն ալ մէկհատիկ զաւակն էր։ Հիւանդութիւնն ալ չատ գէչ տեսակէն էր։ Անոր ամէն պիտոյքը մայրը հոգալու էր. Նա չէր մեծնար, հաչմանդամ, տկար եւ հիւանդոտ հէք մանուկ մըն էր։ Սակայն ատոնք չէին կաթոգին մօրը մեծագոյն վիչտը։ Կրնա՞ք երեւակայել. ի՞նչ էր։ Ատոնցմէ յոռեգոյնը կա՞յ։ Տղան ապուշ էր։ Մայրը կ'ըսէր թէ «Իմ դաւս մէկ է. տղաս միչտ չըճանչնաբ. բոլոր յոգնութիւնս ոչինչ է, անտանելին այն է թէ Նա իմ սէրս չըճանչնաբ, չըհաւինաբ։»

Այս է մեր Քրկչին բուն դաւը որ մենք իր սէրը չը հասկցանք, զինք չը ճանչցանք, իրմէն ամչցանք, հեռու փախանք։ Գիտե՞ս ո՛վ կը պաչտես։

ԳԻՏԱԿԱՆ

ԿՈՐԷԱ

Ճափոնը Կորէայէ բաժնող նեղուցին լայնքն է 200 մղոն, մինչ Վլատիվոսթոք, Ռուսիոյ ճչմարիտ խարիսխը, 1,200 մղոն հեռու է։ Կորէայի պատմութիւնը չատ հետաքրքրական դէպ ի ետ կ'երթայ։ Իչխանութիւնը ժառանգական է, եւ գերդաստանը, որու կը պատկանի արդի կայսրը, գահակալեց 1392ին։ Կորէա երկար ժամանակէ հետէ Չինաստանի հարկատու էր մինչեւ 1895։ Ճափոն միչտ ազդեցութիւն ունեցած էր Կորէայի մէջ եւ Կորէա թերեւս աւելի կամ նուազ տոգորուած է Ճափոնցւոց արդի գաղափարներով։ Չինաստան կ'ընդդիմանար սոյնօրինակ ոեւէ փոփոխութիւններու։ Այս էր թերեւս մին Ճափոնի եւ Չինու պատերազմին պատճառներէն, որուն մէջ Ճափոն յաղթական ելաւ։ Կորէա է լեռնային երկիր, չքեղ տեսարանով։ Երկրագործութիւնը աղուոր մեթոտով կը կատարուի։ Առատ բրինձ կը հանուի, նաեւ մեծ քանակութեամբ արմաիք։ Կորէա մեծարժէք հանքեր ունի, եւ հանքածուխ, բայց տակաւին հասկցուած չէ թէ հանքածուխը ազնիւ տեսակէ՞ է թէ ոչ։ Օտար դրամագլխի միջոցաւ քանի մը նոր ճարտարութեաններ կը գործուին Կորէայի մէջ։ Բայց Կորէա փոխանցման վիճակի մէջ է։ Օտարականներ հոն կը ներմուծեն դաստիարակութիւն, եւ արդի առեւտրական գործունէութիւնները վերագրելի են անոնց թելադրութեան եւ ձեռնտուութեան։ Արեւմտեան ծովեզերքը կը գտնուի Չէմուլփո, Սէուլ մայրաքաղաքին նաւահանգիստը։ Չէմուլփոյի մէջ կը գտնուին օտար չատ ազգայնութիւններ, բայց բազմաթիւ չեն։ Բնակիչներուն մեծ մասը Չին եւ Ճափոնցի են։ Անցեալ տարի հոն կը գտնուէին քսանչիսը Բրիտանացի մէկ ընկերութիւնով, ութ Ամերիկացի երկու ընկերութիւնով, եւ չորս Ռուս երկու ընկերութիւնով։ Չէմուլփո մտնող ամէնէն խոչոր նաւերը Ճափոնական էին։ Մայրաքաղաքն է Սէուլ, ուր կարելի է հասնիլ Չէմուլփոյէ սրընթաց կառախումբով։ Անցեալ տարի Կորէական մայրաքաղաքին չափահաս բնակիչներուն թիւն էր 194,000։ Կորէայի մայրաքաղաքին ըրած յառաջդիմութիւնը ապչեցուցիչ է։ Ելեկտրական թրամուէյներ, երկար հեռաձայններ ու հեռագիրներ, ելեկտրական լոյս, եւ ընդհանրապէս վերաչինուած վաճառանոցներ, չէնքեր եւ ականներու ու կոյուղիներու չինութեան զարգացում։ Բարեկարգութիւններ եղած են դաստիարակութեան։ Դպրոցներ, հիւանդանոցներ բացուած են։ Դրամատուններ, օտարազգիներու խանութներ կառուցուած են։ Ճախճապակիի գործարան մը կը բանի։ Կ'ըսուի թէ Սէուլի մէջ տեղի ունեցած մեծ փոփոխութիւնները արդիւնք են Մր. Մաքլիվի Պրաունի Չանքերուն, որ պեան է Կորէական մաքսատուններուն։ Այսօր այն Անգղիացւոց մէջ, որոնց համբաւը զուգորդուած է Ծայրագոյն Արեւելքի խնդիրներուն եւ քաղաքակրթութեան հետ, անոր անունը դրեթէ նոյնքան նչանաւոր հանդիսացած է որքան անոր պաչտօնակիցին, Սըր Րոպըրթ Հարթի, Չինաստանի կայսերական ծովային Մաքսերու ընդհանուր վերատեսչին, անունը։ Մր. Մաքլիվի Պրաունն իր կեանքի տարիներուն չատը նուիրած է լուծելու Կորէայի ելեւմտական դժուարութիւնները, վարելով նախ Ընդհանուր Գանձապետի եւ Գլխաւոր Ցանձնակատարի պաչտօնը։ Հաւատար դիւրութեամբ կը խօսի Գաղղիերէն, Գերմաներէն, Իտալերէն եւ Չինարէն։ Կորէայի կայսրը յիսու-

նրհինգ տարեկան է, եւ 1864ին գահակալեց։ Դէմքը հաճելի է, անդորրութեան մէջ հանդարտ, եւ խօսակցութեան ատեն ժպտուն։ Ձայնը մեղմ է եւ ականջի հաճելի։ Դիւրաւ կը խօսի։ Խօսակցութեան մէջ չնորհալի չարժուձեւեր կ'ընէ եւ պարբերութիւնները կը չեչտէ քաղցրալուր եւ ազդեցիկ քրքիջներով։ Կայսեր չնորհին արժանանալու նշանն է հովահար մը ընդունիլ անկէ։ Երբ օտարական մը կը ներկայացուի կայսեր, սովորութիւն է որ ունկնդրութեան վախճանին կ'ընդունի փոքրիկ ծրար մը որ կը պարունակէ քանի մը թղթեայ հովահար եւ երբեմն մետաքսեղէնի ծրար մը։ Երկայն, փառաւոր մետաքսեայ վերարկու մը կը հագնի ոսկեհուռ ասեղնագործեալ։ Ոսկեթել գօտի մը կը կապէ ծանրագին ոսկի ծոպերով։ Կայսրը եռանդուն ընթերցող եւ ուսանող մըն է դաստիարակութեան պատկանեալ այն գիրքերուն, որոնք թարգմանուած են մայրաքաղաքին մէջ անոր հիմնած դպրոցներուն համար։ Այս կերպով աքանչելապէս ծանօթացած է չատ նիւթերու։

Երկրին լեզուն, թէպէտ մեծ խնամութիւն ունի Զինարէնի հետ, ունի նաեւ ձայներ եւ ոչ սակաւ բառեր որ կը գտնուին Հնդկաստանի լեզուներուն մէջ։ Բորէա ներգործուած է Զինական գեղարուեստներէն եւ մատենագրութենէն դարերէ հետէ, բայց քիչ համաձայնութիւն կայ երկու երկիրներուն աւանդավէպերուն մէջտեղ։ Բորէայի կանխագոյն պատմութիւնը ահագին բաց մը ունի, այնպիսի ժամանակամիջոցի մը մէջ երբ Զինաստան կը ներկայացուի չատ մը անազարտ պատմութիւններով։ Այս մասին խուզարկութենէ օգուտ չկայ, այլ ենթադրութիւնը եւ արտաքին իրերու բաղդատութենէ հանուած տրամաբանական անդրադարձութիւններ միայն կրնան հայթայթել ինչ որ պէտք է։ Աչխարհի պատմութեան անարձանագիր մէկ գլուխն է Բորէա, որ կրնայ ընդ աղօտ իմն ուրուագծուիլ։

Բորէայի մէջ կրօնքի երեք ձեւ կայ, Պուտտայականութիւն, Կոմփուկեանութիւն, եւ Շամանականութիւն։ Կանխագոյն ժամանակներէ հետէ կը պաշտուին ոգիներ եւ դեւեր։ Հակառակ Կոմփուկեանութեան եւ Պուտտայականութեան լաւագոյն աղդեցութեան, քիչ փոփոխութիւն կրած է ատորին դասակարգին դիւապաշտութիւնը։

Բրիստ. Ե. Ընկերակցութեան աղօթքի ժողովը տեղի պիտի ունենայ վաղը ժամը 8½ին (Ը. Թ.) ի Բէսթ, Դումգափու։ Նիւթ Մատ. Ջ. 33։

ՎԷՊ

ՀԻՆ ԴՊՐՈՑԻ ԲԺԻՇԿ ՄԸ

4.

Բժշկին վերջին ճամբորդութիւնը

Տրըմթոխթի լաւ կը յիշէր այն ձմեռը, երբ Տր. Մաքլիւր երկու ամիս անկողնի ծառայեց կոտրած ոտքով, եւ հովիտը կարօտ մնաց Քիլտրըմիի բժշկին երկբայելի սպասարկութեան։ Տիկին Մաքֆէտէնն ալ կը կեղծէր յիշել սաստիկ հարբուխ մը զոր իբր թէ ունեցած էր յիսունական թուականներուն։ Բայց այս կը համարուէր մանաւանդ Եղիսի գերազանց յիշողութեան հրարուեստական մէկ ցոյցը քան իրողութեան մը լուրջ ներկայացում։ Մաքլիւր չէր կրնար քառասուն ձմրան ձիւնի տոկալ առանց վնասուելու։ Սակայն ոչ ոք տրտունջ լսեց անոր բերնէն, եւ դիչեր թէ ցերեկ զինք կանչողներուն չբսաւ երբեք թէ տկար է եւ չկրնար երթալ։

«Տասը վայրկեան չտեւեց,» ըսաւ Ճէյմի Սուրթըր Միլթընի, «զանիկա եւ Ճէսը ճամբայ հանելս ձիւն գիչեր մը, երբ Տրըմզ յանկարծ ծանրացած էր։ Մարդը ներում խնդրեց որ անմիջապէս չլսեց դռան բախումը, վասն զի նոր եկած էր Իւրթախ հովիտէն եւ երկու գիչերէ ի վեր քնաւ անկողին չէր մտած։

«Աստանկ հոգ կը տանէր իր անձին եւ աստանկ ծոյլ մարդ էր, որ, եթէ դրամ չըլլար, Միլթըն, քնաւ տեղէն չէր չարժեր գործ մը ընելու համար հովտին մէջ։ Ինչ որ ամէնէն աւելի զարմանք կը պատճառէր ինծի՝ սա էր որ պզտիկները չատ կը սիրէին զանիկա։ Աղբար, պզտիկ տղեկ մը զոր իր մայրիկը չէր կրնար հանդարտեցնել՝ կ'առնէր իր գիրկը, օրօր մը կ'երգէր, եւ ահա պզտիկը կ'սկսէր խնդալ, ժպտիլ եւ բժշկին մօրուքէն քաշել։

«Գալով կիներուն, լման կը դիւթէր զանոնք։ Հիմա բան գործ չունին, անոր ձեռքով աղէկցած ասոր անոր վրայ կը խօսին եւ կը պատմեն թէ ինչ անոյշ խօսքեր կ'ընէր հիւանդներուն։ Կիները մարդ դատել չեն գիտեր, Միլթըն։ Անոնց մտիկ ընողը կը կարծէ թէ Մաքլիւր քեզի պէս բարեպաշտ մէկն էր, թէպէտ, ինչպէս ըսիր դուն, անոգ Գաղիոնէ քիչ տարբերութիւն ունէր։

«Պէլ Պէքսթըր խանութին մէջ այնչափ չատ խօսեցաւ Սանտըրսի տենդին եւ Մաքլիւրի ձեռքով աղէկնալուն վրայ որ դռնէն դուրս ցատկեցի զզուանքէս։ Բայց իմացայ թէ երբ Թամըս Միչըլ հոն լսեց այս լուրը, քիչ մնաց պիտի լար։

«երկաթագործը ըսաւ թէ ինք էնիի նեղութեան վրայ կը խորհէր, բայց, ի՛նչ ալ ըլլայ, լման տղայական կը սեպեմ ես։ Լացը Տրըմմոխթիի չվայլեր։ Դուն, Միլթըն, անխռովութեամբդ օրինակելի ես։ Բայց կը յիշեմ որ թեմը մտնելուդ պէս բժշկին չափն առիր դուն։»

Ծաղրածուն ստիպուած է իր ծածուկ վշտին ափոփանք մը գտնել, եւ Միլթըն այն օրերը սկսաւ իր կեանքէն ձանձրանալ ձէյմիի ձեռքը։

Տրըմմոխթի առողջապահական կանոններու ուշադիր չէր։ Սակայն սկսաւ անձկութիւն ցոյց տալ Տր. Մաքլիւրի վիճակին համար, եւ եկեղեցիին բակին մէջ ամառն ի բուն խօսեցաւ թէ մարդը հետզհետէ կ'իյնայ։

«Միշտ նիհար էր ան,» ըսաւ Հիլաքս, «եւ վերջին քանի տարուանս մէջ չատ չորցաւ ցամքեցաւ, բայց այս տարուան չափ մէջքը ծռած չէր։ Երթալով կը պզտիկնայ, եւ ես ատոր չեմ հաւնիր, աղբարներ։

«Հովիան առանց Ուիլերմ Մաքլիւրի չկրնար աղէկ ըլլալ, եւ առաջուան չափ երիտասարդ չէ մարդը։ Տրըմզհիւ, կրնայիր դուն զանիկա ջուրերը տանիլ մինչեւ հունձքի օրերը։ Աս քառասուն տարի է, կ'աշխատի եւ արձակուրդ ըրած չէ։ Ասանկ բան չըլլար։»

Տրըմզհիւ չատ վարպետ մարդ էր։ Ձամբան Մաքլիւրի պատահեցաւ բոլորովին դիպուածով եւ ըսաւ,

«Սանտըրս ինծի պէտք պիտի չունենայ մինչեւ ոչխարներու բուրդը կտրելու ժամանակը գայ։ Ուստի Պրոխթի պիտի երթամ, տաք ջուրերը մըտնեմ։ Ցօղացաւի չատ օգտակար են։ Դուք ալ կու գաք ինծի հետ իրրեւ հին ընկերակից մը, մինակ երթալը հաճելի չէ բնաւ, եւ ձեզի ալ օգտակար կ'ըլլայ։»

«Ոչ, ոչ, Տրըմզհիւ,» ըսաւ Մաքլիւր, որ կատարելապէս հասկցաւ անոր միտքը, «այսչափ տարի է, կ'աշխատիմ անդադար, չեմ ուզեր կեանքիս վերջերը արձակուրդի ելլել։ Ասկէ ետքը չատ ամիսներ պիտի չմնամ ձեր քովը, եւ կը փափաքիմ բոլոր ժամանակս հովտին մէջ անցընել։ Դուք ալ կը տեսնէք որ քիչ առնէն վերջին հանդիստս պիտի մտնեմ, եւ չեմ ծածկեր թէ օրտովս անոր կ'սպասեմ։»

Աչունն անցաւ, ձմեռ եկաւ։ Հովիտը նչմարեց թէ բժշկին մազերը ձերմկած էին եւ վարքը բոլորովին իր նախկին բրտութիւնը կորուսած։ Եւ րախտագիտութեամբ համակ լցուած սկսան ամէնքը միաբանութեամբ մասնաւոր խնամք տանիլ մարդուն՝ առանց խօսքով բան մը յայտնելու։ Էնի Միչըլ կարմիրով ու ճերմակով խառն բրդէ խոչոր փողկապ մը հիւսեց, զոր բժիշկը ամբողջ օր մը ստիպուեցաւ գործածել էնիի սիրտը չկոտրելու համար, եւ ապա իր ամէնօրեայ սենեակին մէջ կախեց իբրեւ պատի զարդ։ Հիլաքս յաճախ կը կտրէր անոր ճամբան՝ տաք ըմպելի մը տալու համար, եւ փոթորկալից օր մը բռնադատեց զայն դուրս չելլել մինչեւ որ փոթորիկն անցաւ։ Ցլորա Քէմպել անոր հագին համար մեղրով եւ Սկովտական օղիով չինուած սքանչելի ուտելիք մը բերաւ, որ չատ յարդի է Օխինտէրոխի մէջ։ Դեռատի Պըրնպրէյի մայրն ալ անոր դարակները սեւ քաղցրաւենիով կը լեցնէր իբրեւ դեղով։ Ձէյմի Սուիթըր բժշկին կողմը անհատնում գործ ունենալ ձեւացընելով՝ ստէպ կ'երթար քանի մը վայրկեան յոգնութիւն առնել անոր խոհանոցին մէջ։

Մաքլիւր տակաւ սկսաւ ըմբռնել կացութիւնը եւ վերջապէս իրիկուն մը ձէյմիի բացաւ իր սիրտը։

«Աս մեր բարեկամներն ինչ եղեր են, կը կարծես։ Շարունակ կը պատուիրեն որ թերջնէլէ զգուշանամ եւ աղէկ փաթթուիմ։ Եւ չաքաթ չանցնիր որ ընծայ չղրկեն տունը։ Ա՛լ ամչնալ կ'սկսիմ։»

«Մտիկ ըրէ, քեզի բացատրեմ ատիկա,» պատասխանեց ձէյմի, «ինչու որ ես աղէկ կը ճանչնամ ամէնքն ալ։ Ահա անոնք ճիշտ Սբ. Գիրքին ըսածին հետեւելով կրակի կայծեր կը դիզեն ձեր գլխուն վրայ։

«Դուն մարդոցը հոգ չտարիր իրենց հիւանդութեան ժամանակ եւ առանց ջանքի ձգեցիր որ իրենց սիրելիներուն աչքին առջեւ մեռնին։ Խեղճ աղքատ կիներուն օգնութեան չհասար իրենց նեղութեանը ատեն եւ տղաքները սոսկացուցիր քեզմէ։ Կեցիր, դեռ չլմնցուցի։ Ծանր այցեդիններ կթեցիր մեզմէ եւ երկրին պարարտութիւնովը մնծցար։ Եւ աս ընթացքը չարունակեցիր հօրդ մեռնելէն ի վեր, ու մարդիկը չզգացին բնաւ։ Բայց քեզի կ'ըսեմ թէ հիմա վերջապէս զգացեր են եւ կ'աշխատին որ բոլոր աս ըրածներուդ վրէժը առնեն։ կ'իմանա՞ս հիմա,» պոռաց ձէյմի վայրագաբար։

Մաքլիւր բոպէ մը լուռ մնաց եւ ապա ըսաւ միայն.

«Խեղճերուն համար իմ ըրածս ոչինչ բան է, բայց դուն, ձէյմի, բարի սիրտ ունիս, իրաւ չատ բարի։»

Դեկտեմբերի առաջին ցուրտ կիրակի օր մը հայրերը, խոր ձիւնին մէջ կեցած, կը խօսակցէին թեմին գործերուն վրայ, եւ ահա Մաքլիւրի տանտիրուհին Տրըմզհիւի եկաւ ըսել թէ բժիշկը չկրնար

անկողնէն ելլել եւ կը փափաքի կէսօրէն ետքը տեսութիւն մը ունենալ իր հետ։

«Վա՛յ, վա՛յ,» բացագանչեց Հիլաքս, իր գլուխը երերցնելով, եւ Տրըմգոիւլ նոյն օր չորս կարգ մարդոց մոռցաւ գանձանակ երկնցնել։ Իսկ ձէյմի այնչափ չար եղաւ տուն երթալու միջոցին որ ոչ ոք կրցաւ անոր համբերել։

Ձէյնէթ կրակ վառած էր չգործածուած վառարանին մէջ եւ պատուհանին առջեւ չալ մը կախած՝ հիւսիսային պաղ քամիին սաստկութիւնը կոտրելու համար։ Բայց սակաւաթիւ կահերով եւ մաչած մէկ պզտիկ գորգով մերկ սենեակը եւ պատուհանին մինչեւ երկրորդ ապակին բարձրացած ձիւնին ու դուրսի սառուցապատ սեւ եղեւիններուն տեսիլը դող ազդեցին Տրըմգոիւլի սրտին։

Բժիշկը սաստիկ տկարացած էր եւ հազիւ կրնար գլուխը վեր առնել։ Բայց իր դէմքը փայլեցաւ ի տես այցելուին, եւ խոշոր ձեռքը, որ բոլորովին փափկացած էր ճերմակութեանը մէջ, վերմակին տակէն դուրս եկաւ չերմագին սեղմումի մը համար։

«Եկուր, մարդս, եւ նստէ քովիկս։ Սարսափելի օր է աս մինչեւ հոս գալու համար։ Բայց դիտէի որ պիտի չմերժէիր։ Մինչեւ երէկ գիշեր չէի ղգար։ Բայց վերջապէս կ'ղգամ որ կեանք չունիմ ա՛լ, եւ ուզեցի այսօր տեսնել քեզ։ Մենք իրարու բարեկամ ենք պզտիկուց, դիտես, երբ եղեւիններու դպրոցը կ'երթայինք։ Կ'ուզեմ որ քովս գտնուիս մինչեւ վերջը։ Գիշերը հոս կը մնաս, Փէթրիք, իրբեւ հին, հին ընկերակիցս»

Տրըմգոիւլ չատ զգածուեցաւ, եւ իր աւազանի անունը, զոր իր մօրը մեռնելէն ի վեր քնաւ չէր լսած, սարսուռ մը տուաւ իրեն. կարծես թէ անդրաշխարհէ մէկը խօսած ըլլար։

«Սարսափելի բան է որ մահուան վրայ կը խօսիս, Ուիլերմ. ես չեմ կրնար դիմանալ ատանկ խօսքերու։ Մըրթաուն բժիշկը կանչենք, եւ քիչ ժամանակէն ոտքի կ'ելլես նորէն։ Ծանր հիւանդութիւն մը չունիս դուն։ Միայն յոգնած ես չարաչար աշխատութենէ, եւ հանգիստի պէտք ունիս։ Մի ըսեր թէ պիտի մեկնիս մեզմէ, Ուիլերմ։ Մենք չենք կրնար Տրըմգոխթիի մէջ առանց քեզի ապրիլ,» ըսաւ Տրըմգոիւլ եւ յուսադրիչ պատասխանի մը սպասեց անձկագին։

«Ոչ, ոչ, Փէթրիք, բան մը կարելի չէ ընել, բժիշկ կանչելու ժամանակն անցած է չատոնց։ Բախիւն մը կայ զոր կարելի չէ սխալ մեկնել, եւ ես աս գիշեր լսեցի զանիկա։ Ճառսուն տարիէն աւելի է որ ես ուրիշներու համար կը կռուիմ մահուան դէմ, բայց իմ ժամանակս ահա եկած է։ Ցիչուելու արժանի նեղութիւն մը չունիմ, քիչ մը ցնցղատապ միայն։ Առաջին կարգի կամ ունէի, բայց բոլորովին մաշած եմ ալ, Փէթրիք։ Ահա իմ հիւանդութիւնս, որ չբուժուիր»

Տրըմգոիւլ վառարանին քով դնաց եւ ատեն մը ուրիշ բան չըրաւ բայ ի կոտրտելէ գետնածուխի կտորները, որոնց մուխը սաստիկ կը նեղէր իր քիթը եւ աչքերը։

«Երբ ատ լմնայ, Փէթրիք, երկու երեք պզտիկ գործ ունիմ քեզի յանձնելու։ Կ'ուզեմ անոնց վրայ խօսիլ քանի որ դեռ խելքս վրաս է։

«Գիտես որ ես հաչիւ չէի պահեր, ինչու որ աղէկ յիշողութիւն ունէի։ Ըսել է որ իմ մեռնելէս ետքը մէկը նեղը պիտի չիյնայ եւ դուն առնելիք գանձելու գործ պիտի չունենաս։

«Սակայն Տրըմթոխթիցիները պարկեշտ մարդիկ են եւ գիտեմ որ քեզի դրամ պիտի տան։ Ահա ատ մասին իմ կտակս. Թէ որ տուողը խեղճ ազգատ կնիկ մը ըլլայ, ըսէ որ դրամը պահէ եւ երթայ անով չալիկ մը առնէ։ Թերեւս ատով երբեմն իր միտքը բերէ իր անցեալ բժիշկը։ Թէ որ տուողը բարեկեցիկ մէկն ըլլայ, առ անոր բերածին կէսը, ինչու որ Տրըմթոխթիցին կ'արհամարհէ ատոր նանաչ այսպիսի պարագաներու մէջ։ Եւ թէ որ մէկը բժշկի պէտք ունենայ եւ չկրնայ բժիշկ խնդրել, նայէ որ իմ երթալէս ետքը անանկը անխնամ չձգուի»

«Ատ մասին մի վախնար, Ուիլերմ, որչափ ատեն որ ես ողջ եմ։ Ան հարիւր ոսկին դեռ կեցած է, եւ ես գիտես որ հոգ պիտի տանիմ որ աղէկ գործածուի։

«Ինչ գործ էր ան որ երկուքս մէկտեղ ըրինք Սանտըրսի համար։ Չես մոռնար ան դիշերը, Ուիլերմ, չէ՞, ոչ ալ բարձրագաւառի ան պարը։»

Բժիշկին աչքերը փայլ մը առին, եւ այն մեծ յաղթութեան յիշատակը ընկճեց Տրըմգոիւլի արիութիւնը։ «Ինչ պիտի ըլլանք մենք,» ըսաւ, «երբ ա՛լ մեր քովը չըլլաս որ մեզի օգնես։ Դժուար պիտի վարժուինք օտարականի մը որ մեզմէ մէ՛կը չճանչնար։»

«Վերջը բարի պիտի ըլլայ, Փէթրիք, պիտի իմանաս քիչ ատենէն։ Ես չատ աղէկ գիտէի թէ իմ օրս անցած է, եւ թէ դուք երիտասարդ բժիշկ մը ունենալու էք։

«Կրցածս ըրի ես նոր բժշկութեան հետեւելու համար, բայց կարդալու քիչ ժամանակ ունէի, իսկ ճամբորդելու համար բնաւ չունէի ժամանակ։

«Հին դպրոցի վերջին բժիշկն եմ ես եւ ամէն մարդու չափ գիտեմ թէ քաղաքի բժիշկներուն

պէս փափուկ եւ բարեկիրթ չէի։ Դուք ընդունեցիք իս եղածիս պէս եւ քնաւ օր մը մէկը իմ կոչտութիւնս երեսիս չզարկաւ։ Ոչ, ոչ, դուք անկեղծ սէր եւ յարգանք ցուցուցիք բոլոր անտարիները։»

«Ուիլբըմ, Ուիլբըմ, թէ որ առանկ պարապ բաներ պիտի խօսիս,» ըսաւ Տրըմզիւիւ խղդուկ ձայնով, «կը ձգեմ կ'երթամ. ես չեմ կրնար դիմանալ։»

«Իրողութիւնը կը յայտնեմ, Փէթրիք. բայց մեր գործին դառնանք, ինչու որ ուժերս արագ կ'սպառին։

«Տուն մը կահաւորելու համար ձէյնէթի ինչ որ պէտք է՝ տուր իմ ունեցածէս։ Մնացածը ծախէ եւ դազաղավաճառի ու մեռելատպի ծախքերը վճարէ։ Եթէ նոր բժիշկը երիտասարդ ըլլայ եւ ոչ չատ հարուստ, անոր տուր գիրքերս եւ գործիքներս։ Կրնան միչտ օգտակար ըլլալ։

«Բայց չեմ ուզեր որ ծախես ձէյնը։ Հաւատարիմ ծառաս է ան, նաեւ բարեկամս։ Մէկ երկու դրամատոմս խնայած ու պահած եմ սա գզրոցին մէջ։ Թէ որ գիտես մէկը որ կ'ուզէ իր ախոռին մէջ քիչ մը խոտ ու տեղ մը տալ անոր մինչեւ որ իր տիրոջը ետեւէն երթայ — »

«Կը բաւէ, Ուիլբըմ,» ընդմիջեց Տրըմզիւիւ, զլման անգթութիւն է սա կերպով խօսիլ ինծի պէս մէկուն։ Ձէյս Տրըմզիւիւի չերթայ, ո՞ւր պիտի երթայ։ Ան իր կերը եւ մսուրը պիտի ունենայ ո'րչափ որ ապրի։ Հովտեցին չուզեր ուրիշ մը տեսնել անոր վրայ, եւ քնաւ մէկը պիտի չդպչի խեղճ ձիակինս։»

«Ինծի մի յիշեցներ, Փէթրիք, ինչու որ կ'ապաստէի արդէն։ Բայց գիտես որ մենք Տրըմթոլթիի մէջ վարժուած չենք չատ աղէկ խօսիլ եւ չենք կրնար մեր սրտին բացատրել։

«Էհ, սա է բոլոր յիշածս. մնացածը քեզի կը ձգեմ։ Բնաւ ազգական չունիմ, դուն ու եղբայրները ուրեմն պիտի իշեցնէք զիս գերեզման։ Բայց եթէ Թամըս Միչըլ կամ Սանտըրս ձեր քով գըտնուին եւ իրենց չարժուածքով հասկցնեն թէ կը փափաքին չուան մը բռնել, թողէք որ բռնեն, Փէթրիք։ Երկուքն ալ արի մարդիկ են եւ չատ չեն կրնար խօսիլ, բայց Թամըս ազնիւ սիրտ ունի եւ Սանտըրսէ դէչ մարդիկ չեն պակսիր հովտին մէջ։

«Բարեկամ, անա թմրիլ կ'սկսիմ. կը վախնամ որ քիչ մը վերջը պիտի չկրնամ բան մը հասկնալ։ կը համբո լմնալէս առաջ քիչ մը կարդալ ինծի։

«Հեչտադարանին վրայ է մօրս Աստուածաչունչը։ Բայց անկողնիս մօտիկ գալու ես, ինչու որ չեմ լսեր ու տեսներ այնչափ որչափ երբ դուն հոս եւ կար։»

Տրըմզիւիւ ակնոցը դրաւ եւ մխիթարար կտոր մը փնտռեց գրքին մէջ, մինչ ճրագը կը լուսաւորէր իր դողդոջուն ձեռքերը եւ բժշկին դէմքը, որու վրայ մահուան չուքը կ'երեւէր։

«Մայրս միչտ կ'ուզէր որ աս իրեն կարդացուէր երբ տկար ըլլար,» ըսաւ Տրըմզիւիւ եւ սկըսաւ. «Իմ Հօրս տունը չատ բնակարաններ կան,» բայց Մաքլիւր կեցուց զայն։

«Աղուոր խօսք է սա, եւ քու մայրդ սուրբ էր։ Բայց ինծի պէտներու համար չէ սա։ Արժանի չեմ ես եւ չեմ համարձակիր իմ վրաս առնել ատիկա։

«Գոցէ գիրքը եւ թող որ ինքնիրեն բացուի։ Հոն պիտի գտնես կտոր մը, որ ամէն իրիկուն կարդացի ես աս ամիս։»

Տրըմզիւիւ այնպէս ընելով գտաւ այն առակը, ուր Տէրը կը յայտնէ թէ Աստուած ի'նչ կը խորհի Փարիսեցիին եւ զղջացեալ մեղաւորին վրայ։ կարդաց մինչեւ որ սա խօսքին հասաւ. «Եւ մաքսաւորը հեռուն կայներ էր, ու չէր ուզեր աչքն ալ երկինքը վերցընել, հապա իր կուրծքը ծեծելով կ'ըսէր, Աստուած, ողորմէ ինծի մեղաւորիս։»

«Ասիկա, Փէթրիք, կրնայ ինծի համար զըրուած ըլլալ, նաեւ ան ամէնուն որ իրենց կեանքը կը լմնցնեն ու ըսելիք մը չեն ունենար իրենց համար։

«Ինծի դիւրին չէր եկեղեցի երթալ, բայց թէ որ ջանք ընէի, կրնայի, եւ անանկ լեզու գործածեցի որ գործածելու չէի։ Կրնայի աւելի ազնիւ ըլլալ եւ աւելի համբերող։ Հիմա կը հասկնամ։

«Բայց չատ ուշ է։ Հաճէ միայն ըսել եղբայրներուն թէ ես կը զղջամ անցեալիս համար եւ կը յուսամ որ Ամենակալը պիտի ողորմի ինծի։

«Արդեօք... կարճ աղօթք մը կ'ընե՞ս, Փէթրիք։»

«Վարժութիւն չունիմ,» ըսաւ Տրըմզիւիւ մեծ չփոթութեամբ. «կ'ուզե՞ս որ հովիւին մարդ ղրկեմ։»

«Հիմա ժամանակ չկայ առանկ բանի, եւ աւելի կ'ուզեմ որ դուն ընես, ճիշտ ինչ որ սրտէդ կու գայ, Փէթրիք։ Ամենակալը կ'իմանայ մնացածը։»

Ուստի Տրըմզիւիւ ծնրադրեց եւ չատ մը դադարներով աղօթեց սապէս.

«Ամենակալ Աստուած... խիստ մի ըլլար Ուիլբըմ Մաքլիւրի, ինչու որ ան մէկուն խիստ չեղաւ Տրըմթոլթիի մէջ։... Բարութիւն ցուցուր անոր ինչպէս ինքը ցուցուց ամէնուս քառատուն

տարի։ . . . Ամէնքս ալ մեղաւոր ենք քու առջիդ . . . Ներէ անոր բոլոր մեղքերը եւ մի տար անոր երեսին։ . . . Ցիչէ անոնք որոնց օգնեց . . . կիները եւ տղաքը . . . եւ ընդունէ սիրով քու բնակարանիդ մէջ, ինչու որ չատ կարօտ է անոր բոլոր իր աչխատութենէն ետեւ . . . ։ Ամէն ։»

«Շնորհակալ եմ, Փէթրիք, եւ դիչեր բարի։ Ձչմարիտ բարեկամս, ձեռքդ տուր ինծի, ինչու որ կարելի է՝ ա՛լ չճանչնամ քեզ։

«Հիմա ես մօրս աղօթքն ընեմ ու քնանամ, բայց դուն չմեկնիս մինչեւ որ ես լլինամ։»

Ապա կրկնեց ինչ որ ամէն դիչեր ըսած էր ամբողջ իր կեանքին մէջ.

«Հիմա ես որ պառկիմ պիտի,
Ցիսուս, աղօթք կ'ընեմ քեզի.
Բոլոր մեղքերըս, Տէր, ներէ
Եւ այս գիչեր դուն զիս պահէ։
Թէ որ նորէն ես չարթընամ,
Շնորհէ, ով Տէր, որ քովդ գամ։»

Կը քնանար հանդարտ, եւ ահա քամին յանկարծական թափով մը քչեց ձիւնը պատուհանին դէմ, եւ Մաքլիւր՝ կէս մը արթուն՝ կարծեց թէ մէկը կ'ուզէր զինք։

«Իւրթախ հովիտ՞ն էք,» հարցուց եւ անլուր ձայն մը կը թուի թէ պատասխանեց անոր։

«Աւելի ծանր է կինը եւ սաստիկ կը տառապի՛, աղէկ լուր չէ ատ։ Աղէկ ըրիր որ եկար։

«Դրան առջեւ ձիւն դիզուած է սաստիկ, դարձիր տունին ետեւը եւ խոհանոց մտիր։ Ես ալ րոպէէ մը պատրաստ կ'ըլլամ։

«Ձրագ մը ցուցուր որ ձէսի թամբը դնեմ։ Դուն պէտք չունիս հոս գալու մինչեւ որ լուսնայ։ Ես գիտեմ ճամբան։»

Ֆունին մէջ այսպէս սկսաւ օգնութեան փութալ եւ կ'երեւի թէ փոթորկի պատահած էր։

«Ինչ խիստ գիչեր է, Ձէս, ճամբորդութեան համար։ Կը տեսնե՞ս առջիդ, իմ աչքերս բոլորովին կուրցան ձիւնէն։ Կեցիր քիչ մը. գտնեմ ճամբաններուն զլուխը, հոս պիտի ըլլայ, քիչ մը ետ կամ առաջ։

«Կեցիր, կեցիր, Ձէս, չընկզմիս։ Փոսի մը առջեւ ենք։ Բայց չես ընկզմիր դուն, . . . էհ, ել հիմա, վեր . . . ելա՛ր, լաւ։ Ճամբան ենք հիմա։ Ո՛րչափ մութ է եւ ցուրտ երկուքիս համար ալ։ Բայց խեղճ կնիկ մը կայ, որ պիտի մեռնի թերեւս, եթէ մենք ատ տադնապը չկրենք։ . . . Լաւ, լաւ, ապրիս։ Աղէկ կը հասկնաս ըսածս։

«Հոս պիտի ելլենք ճամբէն եւ դէպ ի սարահարթը երթանք։ Սէնտի պիտի չկրնայ մեզ դիմաւորել, կինը առանձին ձգելով։ . . . Աղէկ ուչադրութիւն ըրէ, Ձէս, եւ փոսերէն զգուչացիր։

«Ա՛ս մութ երեւցածը տուն ըլլալու է։ Սէնտի, վախցուցիր զիս, մարդ։ Զտեսայ քեզ խրամին ետին, ի՛նչպէս է քամբիչը։»

Ցետոյ դարձեալ սկսաւ.

«Բոլորովին ուժասպառ եղար, Ձէս. ես ալ քեզի պէս։ Երկուքս ալ ծերացանք եւ դիչերային գործի չենք գար։

«Ինչ եղբը տուն պիտի հասնինք։ Ա՛ս սեւ անտառն է, անկէ եղբը չատ ճամբայ չկայ, պառկելու բան ենք, Ձէս։ . . .

«Տես լոյսը խոհանոցի պատուհանին մէջ։ Ջեմ զարմանար որ կը վրնջես . . . Դժնդակ ճամբորդութիւն էր։ Ցոգնեցայ, Ձէս, մեռնելու չափ յոգնեցայ,» ըսաւ եւ լռեց։

Տրըմզիւլ բռնած էր իր բարեկամին ձեռքը, որ մերթ ընդ մերթ կը սեղմէր։ Եւ մինչ կը դիտէր, կ'զգար որ փոփոխութիւն կը կրէր բարձին վրայի դէմքը։ Անհետացան անկէ խոնջէնքի նչանները։ կարծես թէ Աստուծոյ ձեռքն անցաւ անոր վրայէն։ Եւ խաղաղութիւն սկսաւ հանդչիլ անոր փակ աչքերուն վրայ։

Բժիչկը մոռցաւ իր վերջին տարիներու աչխատանքը եւ դարձաւ իր մանկութեան օրերուն։

«Տէրը իմ Հովիւս է.

Ես բանի մը կարօտութիւն պիտի չունենամ,» Ըսաւ եւ չարունակեց մինչեւ որ վերջին համարին հասաւ ու հոն սկսաւ վարանիլ.

«Ցիրաւի բարերարութիւնը ու ողորմութիւնը իմ հետս պիտի գան

«Պիտի գան . . . եւ . . . եւ . . . , եղբը ինչ կուգայ։ Մայրս ըսաւ որ ես ասիկա ըսելու եմ, երբոր ինք ինծի գայ։

«Ննջելէդ առաջ ես քեզի պիտի գամ, Ուլի, բայց համբոյր պիտի չտամ մինչեւ որ լլնցնես սաղմոսդ։»

«Եւ . . . Տէրոջը տունը . . . չատ օրեր . . . ոհ, ինչպէս էր, չեմ կրնար միտքս բերել, . . . վայ, վայ —

«Հիմա այնչափ մութ է որ չեմ կրնար ալ կարդալ, եւ մայրս հիմա պիտի գայ։»

Տրըմզիւլ, սաստիկ յուզուած, փսփսաց անոր ականջին, «Տունը պիտի բնակիմ,' Ուիլըմ։»

«Ճիչտ, ճիչտ. ո՛վ ըսաւ։

«Եւ Տէրոջը տունը բնակիմ,

«Շատ օրեր Տէրոջը տունը պիտի բնակիմ։

«Հիմա պատրաստ եմ, համբոյրը պիտի առնեմ երբոր մայրս գայ։ Ա՛խ, երանի թէ գայ, ինչու որ

յոգնած եմ եւ կ'ուզեմ ննջել։

«Իր ոտքին ձայնը կ'առնեմ... ձեռքը ճրագ մը ունի.... դռնէն կը տեսնեմ զինք։

«Մայր, մայր, դիտէի որ չես մոռնար քու զաւակդ, ինչու որ դուն խոստացար գալ։ Նայէ, լմնցուցի սաղմոս։

«Ու չատ օրեր Տէրոջը տունը պիտի բնակիմ։

«Համբուրէ զիս, մայր իմ, քեզի կ'սպասեմ. քիչ մը եաքը պիտի քնանամ։»

Առաւօտեան գորչ լոյսը եկաւ Տրըմզիւի վրայ, որ տակաւին բռնած էր իր բարեկամին պաղ ձեռքը եւ աչքերը սեւեռած էր կրակարանին վրայ, ուր կրակը մարած, ճերմակ մոխիր էր դարձած։ Բայց բժշկին դէմքը իր աչխատութիւններէն հանգչած մարդու մը խաղաղութիւնն էր առած։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ԽԱՐԲԵՐԴՈՒ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԼԱ· ԳՈՒՄԱՐՈՒՄԸ

Խարբերդու եկեղեցական Միութեան Լա· գումարումը 1903 Նոյ· 5/18էն մինչեւ 10/23 տեղի ունենալ որոշուած եւ ըստ այնմ ծանուցուած ըլլալով, ժամանակին միւթացած էին ներկայ ըլլալ 25 եկեղեցիներու եւ 35 բեմերու մէջ ներկայիս աչխատող հովիւներու, երէցներու, աւետարանիչներու եւ արտօնագեալ ու ոչ–արտօնագեալ քարոզիչներու մեծամասնութիւնը եւ 15 եկեղեցիներու նուիրակներ։

Ժողովը, որ երէցի ձեռնադրութեան, Հաղորդութեան սրբազան Խորհրդոյ մատակարարութեան, եւ Գործակցական ժողովի վերակազմութեան առթիւ կազմուած չնորհակալութեան հանդէսէն զատ գործի ժողովոյ եօթը նիստ ունեցաւ, Նոյ· 5/18 ժամ 8ին բացուեցաւ Նախորդ Նախագահ Վեր· Սաատուր Անդրէասեանի Սուրբ Գրոց ընթերցուածքն ու աղօթքէն յետոյ ժողովին բարի գալուստ մաղթելովը։

Ժողովին բոլոր նիստերը աստուածահաճ եւ եկեղեցիներու զարգացման, ու օրհնեալ Աւետարանի տարածման նպաստաւոր ընել կարենալու համար, բարի հին սովորութեանն համեմատ երեք քառորդ ժամ աղօթքի նուիրելով Հովուապետին ներկայութիւնն ու առաջնորդութիւնը հայցելէ յետոյ, Վեր· Նախագահը 1865ի խմբագրուած կանոնագրի համեմատ եկեղեցիներու ներկայ երէցներովն ու նուիրակներովն ժողովը կազմեց։ Ապա գաղտնի քուէով պաչտօնէից ընտրութիւն կատարուեցաւ, որով վերապատուելիք Կիրակոս Խաչատուրեան նախագահ, Արմենակ Ց· Սիմոնեան քարտուղար, եւ Սարգիս Աղա Մուրատեան գանձապետ ընտրուեցան։ Պատ· միսիոնարք, եփրատ Գոլէճի յարգելի Փրոֆէսորք եւ ուսուցիչք, եւ եկեղեցական Միութեանս արտօնագեալ ու ոչ–արտօնագեալ քարոզիչք հրաւիրուած էին բոլոր նիստերուն ներկայ ըլլալ իբր պատուոյ անդամ։ Ցաջորդ վեց նիստերուն մէջ որ կէսօրէն առաջ ժամը (Ը· ե·) 8–12 եւ կէսօրէն վերջ 1–4 կը տեւէին, եւ որ աղօթքով կը բացուէին ու աղօթքով կը փակուէին, յաջորդաբար խորհրդակցութեան նիւթ եղան, ի մէջ այլոց, անհովիւ ու թափուր մնացած եկեղեցիներու եւ բեմերու վիճակը, Աստուածաբանական դպրոցի վերաբացումը, Գրբ· ու Գործկց· հոգեւոր ժողովներու վերակազմութիւնները եւ կարգ մը խնդիրներ։

Ա· Անհովիւ ու թափուր մնացած եկեղեցիներու եւ բեմերու վիճակը։ Այս խնդրոյն վրայ ճչգրիտ գաղափար մը կազմելու համար հարկ է աչաց առջեւ բերել Խարբերդու եկեղեցական Միութեան ընդարձակ չրջանակը, որ Մալաթիայէն մինչեւ Բդլի, ու Արապկիրէն մինչեւ Ուրմիան, Խարբերդու, Տիարպէքիրի, Էրզրումի ու Պիթլիզի չորս կուսակալութիւններու մէջ կ'երկարի, եւ ուր մօտ 80 տեղերու մէջ Աւետ· ժողովուրդ կան, կարօտ Աւետարանի քարոզութեան ու մխիթարութեան, եւ որք Աւետարանի պաչտօնէի ու դաստատուի համար Խարբերդու եկեղեց· Միութեան կը նային։ Եւ երբ տեսնուի թէ այս ընդարձակ տարածութեան վրայ ցրուած հոգւով անօթի ու ծարաւ ժողովուրդներու մէջ ներկայիս աչխատող 14 հովիւներ ու աւետարանիչներ եւ մէկ արտօնագեալ քարոզիչ միայն կան, յարգանք մեր ոչ–արտօնագեալ աչխատակիցներուն, պիտի տեսնուի թէ օրչափ բնական է ժողովիս առաջին խնդիրը ըլլալ սա, որպէս եւ եղաւ։ Նա մանաւանդ անհովիւ ու անպաչտօնեայ եկեղեցիներէ ու ժողովուրդներէ ուղղեալ նամակներու գրեթէ բոլորին մէջէն այս աղաղակն էր որ կը լսուէր։ Ահա խնդիրը իր իսկական վիճակովը։ Թերեւս հարցուի, Ո՛վ է պատասխանատուն այս վիճակին։ Այս մասին տասն մը լրագրի մէջ կարծիքներ յայտնուեցան։ Ոմանք Պատ· միսիոնարները ու ոմանք պաչտօնեաները պատասխանատու ներկայեցին։ Ներկայ գրութեանս նպատակէն դուրս ըլլալուն այս հարցման պատասխանել, անցողակի միայն ըսեմ թէ ժողովին մէջ այս հարցումը բնաւ չեղաւ, վասն զի ժողովը, որ խնդրոյն մօտէն ծանօթ է, քաջ գիտէ թէ ոչ միսիոնարութիւնը եւ ոչ պաչտօնէութիւնը պատասխանատու է ասոր, եւ քաջ գիտէ թէ

իր յարգելի միսիոնարները դրացի եկղեցին. Միութիւններուն բաղդատմամբ, հոգեւոր գործոյն յառաջացման նուազ փափաքող ու այս վախճանին հասնելու համար նուազ ջանադիր չեն, ոչ ալ պաշտօնեաները եւ եղբայրները նուազ անձնուէր ու նուազ յարմար անձինք իրենց կոչման ու պաշտօնին. Այս հարցման ամէնէն մօտաւոր ու ճիշտ պատասխանը սա է թէ տնտեսական պարագաներ ու մասնաւորապէս տեղափոխութիւնները ծնան եկեղեցական այս վիճակը. Սխալ չհասկցուի. կարող միսիոնար եւ անձնուէր պաշտօնեայ չէ որ կը պակսի այս չրջանակին մէջ ։ Նոյնպէս եւ սխալ է կարծել թէ Խարբերդու եկեղեցական Միութիւնը չնչուած կամ կործանած է ։ Ոչ, նա իր այժմու վիճակին մէջ իսկ, դրացի եկղցին. Միութիւններէ որեւէ մէկէն աւելի չատ եկեղեցիներ, Աւետ. բեմեր ու ժողովուրդներ ու պաշտօնեաներ ունի. Մեր եկեղեցական Միութիւնը ոչ թէ ինկած է, այլ հոգեւոր մեծ ու ընդարձակ գործի մը պահանջած թուով պաշտօնեայ չունենալու դժուարութիւնն է որ կը կրէ. Հետեւապէս եկղցին. Միութիւնը որպէս 1901ի գումարման, նոյնպէս այս գումարման, մէջ այս կէտին վրայ էր որ ամէնէն չատ ծանրացաւ ։ Եւ քանի որ իրեն յատուկ չրջիկ աւետարանիչը ունենալու խնդիրը դեռ չկրցաւ լուծել, վասն զի այս ժողովին մէջ վերջնականապէս հասկցուեցաւ թէ վեր. Գաւմէ Ապլահատեան իր եւ Տր. Միքայէլի հաշուոյն է որ կը պարտի եւ ոչ իբր հոգեւոր Միութեանս Աւետարանիչը, այս չրջանակի բոլոր երէցները ու եփրատ Գոլէճի յարգելի ուսուցիչները այս կարեւոր խնդիրը լուծեցին, պէտքին, ժամանակին ու պահանջին համեմատ անհովիւ ու անպաշտօնեայ եկեղեցիներ ու ժողովուրդներ այցելելու համար ինքզինքին եկեղեցական հոգեւոր միութեան Գործադիր Ժողովի տրամադրութեան ներքեւ դնելու վեհանձնութիւնը ցուցնելով ։ Այնպէս որ Միութեան անպաշտօնեայ ու անհովիւ եկեղեցիներ ու ժողովուրդներ հրաւիրուած են այսօր համարձակութեամբ դիմել Խարբերդու հոգեւոր Գործադիր Ժողովին, այցելու պաշտօնէի համար իրենց պէտքն ու փափաքն յայտնել, վստահ ըլլալով թէ պիտի ունենան ։

Բ. Աստուածաբանական դպրոցի վերաբացումը։ Այսչափ անհովիւ ու անպաշտօնեայ մնացած եկեղեցիներու եւ ժողովուրդներու հոգեւոր կարօտութեան դարմանն փնտռելը բնական ճամբով ժողովին ուշադրութիւնը դարձուց հովիւ ու ուետարանի պաշտօնեայ պատրաստող ու հասցնող Աստուածաբանական դպրոցին, որ 1893է ի վեր փակուած է։ Իրաւ է թէ վայելքի մը, բարիքի մը յարգն ու պիտանութիւնը կորսուելէն յետոյ աւելի կը ճանչցուի ։ Եւ այսօր որոշ կը տեսնուի թէ Խարբերդու եկեղեցական Միութիւնը իր անցեալոյն բարձր ու բարգաւաճ դիրքը իր լուռ ու մունճ, իսկ յարատեւ ու անխոնջ, Աստուածաբանական ճեմարանին կը պարտի ։ Այսօր կը զգացուի թէ նա իբր 35 տարիներու ընթացքին՝ զերծ մի պաղուկ ու կենդանարար առուակ, միայն անձայն ու անչչուկ, Խարբերդու բարձունքներէն այս եկեղցկ. Միութեան ընդարձակ պարտիզի մինչեւ հեռաւոր սահմանները հասած, մինչեւ անոր մութ խորչերը մտած, Աւետարանի անուշ ու քաղցր ծաղկունք սփռած ու տարածած է։ Այնպէս որ այսօր Աստուածաբանականի փակուելովը այս կենսական ջուրն է որ կտրուած կ'ըլլայ այս պարտիզի վրայէն ։ Եւ ինչ բան կրնայ անոր տեղը բռնել ։ Տասը տարիներու փորձը ցուցուց թէ այս կարգի ընդարձակ պարտէզ մը՝ հեռու աղբիւրէ դոյլով ու տիկով կրուած ջուրով չէ կարելի ջրել։ Այս պարտէզը իրեն յատուկ աղբիւրը կ'ուզէ իր մէջը, առանց որոյ անկարելի պիտի ըլլայ իր հոգեւոր պաղաբերութիւնը, գեղեցկութիւնը ու անուշութիւնը պահել, եւ անոր գոյութիւնը իսկ վտանգի տակ երեւակայել անբնական պիտի չըլլայ, թէեւ իր մէկ ծայրէն մինչեւ միւս ծայրը վեց երէց ու նոյն թուով արտօնացեալ քարոզիչ միայն ունենալով հանդերձ, կրցած է ցարդ դիրքը պահել ։ Իրողութիւն մը որ հոգեւոր Միութեան ներքին զօրութիւնն ու հաստատութիւնը երեւան բերելով՝ մեր աչքին ակնածանք առթելու աստիճան յարգի ու պատուաւոր կը դարձնէ զայն։

Սակայն պէտք է ըսել թէ առաջին անգամ այս ժողովին մէջ չէր որ երեւան կու գար այս խնդիրը։ Երկու տարիէ ի վեր էր որ չրջանակիս պաշտօնեաները Պատ. միսիոնարաց հետ այս մասին կը խորհրդակցէին ։ Ատեն մը այնպէս կարծուեցաւ թէ պաշտօնեայք ու միսիոնարք անհամաձայն են, թէեւ որեւէ ատեն զիրար վշտացնելու կամ անարգելու եղանակով անհամաձայնութիւն տեղի ունեցած չէ։ Այդ անհամաձայնութիւն կարծուածը, որ իսկութեամբը խորհրդակցութիւն էր ու ոչ անհամաձայնութիւն, ըլխաւորապէս այս խնդրոյ չուրջ էր ։ Պատ. միսիոնարք ատեն մը, անշուշտ Պորտի կարգադրութեան համեմատ, քաւ կը համարէին Խարբերդի մէջ Bible Class անունով կարգ մը մի-

այն պահել Աստուածաբանական Ճեմարանի վոխան, եւ պաշտօնեայք կը պնդէին թէ այդ անբաւական է եկեղեցիներու ներկայ պահանջներուն։ Արդ խնդիրը ժողովին առջեւ գալուն, վերջապէս որոշուեցաւ Պատ. միսիոնարաց հետ միաննաբար բարեսիրտ Պորտի գրել՝ խարբերդի մէջ Աստուածաբանական դպրոց ունենալու անհրաժեշտ պէտքը, ու գրուեցաւ։ Եւ այսօր ուրախութեամբ կու գամ ծանուցանել, թէեւ դեռ վերապահութեամբ, թէ 100ին 90 յոյս կայ՝ սա յառաջիկայ ամառ Աստուածաբանական դպրոցը բացուած տեսնելու, որով մօտ ապագայի մէջ խարբերդու եկեղեցական Միութիւնը իր նախկին նախանձելի ու բարգաւաճ դիրքը գրաւած պիտի տեսնուի։

(Շարունակելի) ԱՐՄԵՆԱԿ Ե. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Բոստոնէն Խաբեբերու եկեղ. Մխիթեան Սրապկիր

ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ Ի ՊԻԹԼԻՍ

Վեր. Սիմոն Դաւիթեանի հրաժարումէն ետք, հնայուն հովիւ մը չունեցեր է Պիթլիսի ամպիոնը։ Թէեւ վեր. Յակոբ Գաբրիէլեան կը հրաւիրուի տեղւոյս հովուական պաշտօնը վարելու, սակայն միայն երեք տարի կը տեւէ իր պաշտօնավարելը։ Հրաժարականը տալով կը փոխադրուի Մշոյ եւ չրջակայ եկեղեցիներու անհրաժեշտ պէտքը լրացընելու։

Անկէ վերջ Խաչիկ էֆ. Վարդանեան կը հրաւիրուի ամպիոնը։ Ծարգելի քարոզիչը իր անխոնջ աշխատութեամբ եւ համակրելի բնաւորութեամբ քիչ ետք տեղւոյս համայնքին սիրտը եւ սէրը կը չահի։ Ժողովուրդը կ'ուզէ ձեռնադրել զինք, բայց ինք կը մերժէ։ Այժմ անպատմելի է մեր ուրախութիւնը, որ մեր փափաք կատարուեցաւ ութ տարի պաշտօնավարելէն վերջ։

Ձեռնադրութեան հանդէսէն երկու օր առաջ տեղի ունեցաւ քննութիւնը, որուն կը նախագահէր վեր. Մր. Քոլ եւ կ'անդամակցէին վեր. Մր. Ըչըր, Ֆիլատելֆիայի հովիւ Տօքթ. Ընարրուտ, միսիոնարուհիք, ուսուցիչներ եւ ժողովրդեան կարող անդամներ։ Էն առաջ պատուարժան ձեռնադրելին հրաւիրուեցաւ պատմել իր քրիստոնէական փորձառութիւնները։ Ըսաւ թէ ամէն մարդու կեանքը բաց գիրք մըն է եւ ամէն մարդէ կը կարդացուի, հետեւաբար այն բաներ պիտի խօսիմ անձիս վրայ որոնք դուք չէք կրնար կարդալ։ Քրիստոնէական փորձառութիւնները պատմելէն վերջ աւելցուց թէ Աւետարանի պաշտօնէութեան նուիրուելուս համար երկար ատեն վարանման մէջ մնացի, խորհեցայ եւ աղօթեցի։ Վերջապէս անձս Աւետարանի ծառայութեան նուիրեցի։

Ցետոյ քննիչ անդամներէն հարցումներ ուղղուեցան, մասնաւորաբար Վեր. Մր. Քոլէն եւ Մր. Ըչըրէն եւ Տօքթ. Ընարրուտէն որոնց մէկ քանիները աստ պիտի յիշենք։ Ինչ է Աստուած, ինչպէս կրնաս ապացուցանել Անոր գոյութիւնը, մէկը կրնայ գիտնալ թէ ինք փրկուած է, ինչ է եւ ինչ կը կոչուի եկեղեցին եւ ո՞ր ատենէն սկսաւ եկեղեցին, եթէ հոգիներ իրենց որոշեալ բնակավայրեր կ'երթան ալ, ինչո՞ւ ընդհանուր դատաստան կ'ըլլայ, ինչ է Սուրբ Հոգւոյն պաշտօնը եւ ինչ է Սուրբ Հոգին, եթէ Սուրբ Հոգւոյն դէմ մեղանչող մը ներկայի քեզի, ինչ պիտի խօսիս անոր, ինչ ըսել կ'ուզէ Պետրոս առաքեալ երբ կ'ըսէ թէ գնաց բանտի մէջ եղող հոգիներուն ալ քարոզեց, Աստնք եւ աստնց նման կարգ մը հարցումներ ըրին, որոնց յարգելի քարոզիչը գոհացուցիչ կերպով պատասխանեց, այնպէս որ յետ քննութեան Վեր. Մր. Ըչըր ըսաւ, կը չնորհաւորեմ ձեր նորընծայ հովիւը որ չէ թէ միայն ներկայիս աստուածաբանութեան ոգւոյն համապատասխանող հմտութիւն մը ունի, այլ ունի նաեւ անոր հետ խառնուած Հոգւոյն Սրբոյ լոյսը, որ գերազանց է քան զամէն գիտութիւն։

Հանդէս տեղի ունեցաւ Փետր. 21 (Ն. Տ.) կիրակի կէսօրին Վեր. Մր. Քոլի աղօթքով։ Խուռն բազմութիւն մը լեցուած էր եկեղեցին։ Սմպիոնը զարդարուած էր գոյնզգոյն ծաղիկներով։ Երգուեցան երեք երգեր որոնք խնամքով պատրաստուած էին Միս Իլէէն։ Ցետոյ կարդացուեցաւ Մատ. Ջ. 1–10։ Վեր. Մր. Ըչըր քարոզեց Վեր. Մր. Քոլի թարգմանութեամբ, ընտրելով Երդ համարը։ Կուռ տրամաբանութեամբ եւ ազդու ոճով բացատրեց կրօն եւ աղօթք։ Բարոզէն վերջ տեղւոյս Վեր. Մր. Քոլ եւ Մր. Ըչըր ձեռքերնին նորընծայի գլխու վրայ դրին։ Առաջինը ըրաւ ձեռնադրութեան աղօթք, յետոյ Վեր. Մր. Ըչըր խօսեցաւ ուղերձը։ Անկէ վերջ տեղւոյս միսիոնարը կարդաց Ա. Թես. Ե. գլուխը եւ խօսելով 12ին վրայ ցցուց հովուի եւ ժողովրդի փոխադարձ յարաբերութիւնն եւ պարտք։ Իբր փառաբանութիւն երգուեցան Ես. Ծբ. 7–12 համարները տաղաչափեալ։

Ժողովուրդի մեծամասնութեան ասիկա նոր բան մ'էր, իսկ ընդհանրութեան հազուագէպ առիթ մը եւ սիրուած պատեհութիւն մը։ Այս պարագային ալ կրնայ մարդ թերահաւատիլ թէ նուազ բարոյական արդիւնքներ յառաջ պիտի գան։ Վըստահ ենք թէ Պիթլիսի եկեղեցւոյ տարաբնակ ժողովուրդն ալ պիտի մասնակցի մեր ուրախութեան։ Հանդէսն վերջացաւ նորընծայ հովուի առաքելական օրհնութեամբ։

ՈՒՐՖԱՅԷ
ԿԷՐՒԱՆԻ ԵՐԷՍՏԻ ԴՊՐՈՑԸ

Արդէն մեր ալ կիրակիի առաւօտեան պաշտօնը Սբ. Դրոց դաս է։ Անկէ երեք քառորդ ժամ վերջ կ'սկսի մեր կիրակիի երկրորդ դասը, ասիկա հաստատուեցաւ 1896ի գարունը Միս Շաթըգի եւ Պատ. Գնանճեանի ձեռամբ եւ մինչեւ այսօր կը չարունակէ նոյն միսիոնար տեսուչին եւ տեղացի օգնականի մը հսկողութեամբ։

Կիրակիի դպրոցիս երկսեռ աշակերտաց ամենաբարձր թիւը եղած է 1,100, իսկ ամենափոքր թիւը (փոթորկալի օրերու մէջ եւ կամ վերջերս հնտախտի պատճառաւ) 350։ Ընդհանրապէս միջին թիւը 800–900 եղած է։ Այս մեծ բազմութիւնը ամէն կիրակի եկեղեցւոյ մէջ կը հաւաքուի եւ յատուկ կարգերու կը բաժնուի։ 16 տղայոց կարգեր եւ 32 աղջկանց կարգեր ունինք։ Իւրաքանչիւր դասատուի 15–20 աշակերտներ յանձնուած են։

Իւրաքանչիւր հինգշաբթի երեկոյ, դպրոցէ վերջ, կիրակիի ուսուցիչք միատեղ կը հաւաքուին գալիք կիրակիի դասին վրայ խօսելու, որպէս զի ամբողջ կարգերու մէջ դասերը մէկ ընթացքով աւանդուին։ Կ'առաջնորդէ Միս Շաթըգ՝ դասը աղէկ մը սերտած ըլլալով։

Դասերու նիւթ ըլլալու համար առաջին անգամ Հին Կտակարանի ծայրէն սկսուեցաւ եւ իբաց առեալ Սաղմոսն ու Առակաց՝ մինչեւ մեծ ու փոքր մարգարէութիւնները չարունակուեցաւ։ Ցետոյ Նոր Կտակարանէն յաջորդաբար Քրիստոսի կեանքը, Քրիստոսի հրաշքները, Քրիստոսի առակները սորվեցանք։ Ապա ընտրեցինք մարգը, նիւթ ընելով անոր մասնաւոր անդամները եւ բնութիւնները, զոր օրինակ՝ աչքը, լեզուն, ականջը, ձեռքերը, միտքը, սիրտը, եւ այլն, թէ ասոնք մեզի ի՛նչ ծառայութիւն կ'ընեն եւ թէ Տէրոջ նպատակը ի՛նչ է զանոնք ստեղծելով։

Ցետոյ խորհեցանք թէ Սաղմոսներէն ալ ընտրուած մասերու վրայ դաս ընելը բաւական օգտակար պիտի ըլլայ։ Ուստի 1903 Յուլիսի մէջ էր որ Սաղմոսներէն դաս ընել սկսանք, որ առեն աշակերտներուն ալ գոցեր տրուեցան գեղեցիկ սաղմոսներէն. մեծերուն համար 10-12, փոքրներուն համար 4-5 համարներ, մինչեւ Ննդեան տօն հաւատարմութեամբ գոց ընդուներուն մէյմէկ ընծայ խոստանալով։ Անոնք որ առանց բացառութեան ամէն կիրակի իրենց գոցերը սորվեցան, ուսուցիչներ անոնց անուանց առջեւ մէյմէկ աստղանիշ դրին։

Ննդեան Տօնէն չաբաթ մը վերջ հաւատարմութեամբ սորվողներ քննութեան հրաւիրուեցան։ Մեծերը 190 համարներէ, իսկ փոքրերը 68 համարներէ քննութիւն պիտի տային։ 15 անդամներէ բաղկացեալ մասնախումբ մը ընտրուեցաւ քննելու։ Քննութեան ներկայացողներ 225 էին; 97 տղաք եւ 128 աղջիկ։ Մասնախումբը արտօնուած չէր անոնց ոեւէ կերպով օգնելու։ Միայն պիտի առաջարկէին, «Այսինչ սաղմոս այսինչ համարէն սկսիր,» եւ աշակերտը պարտաւոր էր առանց սպասելու գոց ըսել առաջարկեալ սաղմոսները, ոչ թէ թութակի պէս, հապա հասկնալով եւ հասկցնելով։ Ասոնցմէ 135ը քննութենէ անցան։ Հետեւեալ կիրակին ճիշտ մեր դասի սովորական տեղին հանդէսը ունեցանք։ Հրաւիրուած էին ամբողջ ժողովուրդը եւ մասնաւորապէս ծնողքները։ Ժողովուրդին առջեւ քննութենէ անցնողներէն մի քանիները քննուեցան։ Ցետոյ մէյմէկ վկայական տրուեցաւ տեսուչին եւ օգնականինստորագրութեամբ թէ «Այս ինչ տղան կամ աղջիկը նշանակեալ Սաղմոսներէ 190 կամ 68 համարներ գոց ըրած է։» Յոստացեալ ընծաները կիրակի օր եկեղեցւոյ մէջ տալ չուզուեցաւ։ Յանուցուեցաւ որ հետեւեալ օրը Միս Շաթըգի տունը գան եւ հոն իրենց ընծաները առնեն։

Երկուշաբթի երեկոյ բոլոր ուսուցիչները եւ ընծայ առնողներ եկած էին։ Եւ որովհետեւ ընծաներ նոյնատեսակ չէին, իրենց համար մը տրուեցաւ, «Սէրը չնախանձիր,» որպէս զի սրտերնուն մէջ չխորհին, երանի՛ թէ այն ինչ ընծան ես առնէի։ Ոմանք գեղեցիկ զմելիներ առին, ոմանք Ամերիկեան ընտիր մկրատներ, ոմանք աղուոր հայելիներ ոմանք ալ նորաձեւ կազամարներ եւ մեծ ուրախութեամբ իրենց տուները գացին։ Յաճախ ընծաներ տալու սովորութիւնը չունինք։ Ամբողջ 7 տարուան մէջ երկու անգամ ընծայ տուած ենք, առաջին անգամ Սբ. Գիրք եւ երգարան տուինք, իսկ երկրորդ անգամ վերոյիշեալները։

Կիրակիի դպրոցիս արդիւնքը։ Այժմու ուսուցիչներէն 3/4ը, այսինքն 48էն 36ը մեր կիրակիի աշակերտներէն են, որ հաւատարմութեամբ կ'ընեն իրենց գործը եւ Քրիստոնեայ կեանքը կ'ապրին։ Մեր եւ բոլոր դաստատուներու աղօթքն ու աշխատութիւնն է որ այս մեծ թուով անմահ հոգիներ ճշմարիտ Քրիստոնեայ կեանքը ապրին։ Թէեւ պէտք է խոստովանիլ որ ոմանց վրայ ըստ արժանւոյն արդիւնք չը տեսնուիր, սակայն չենք յուսահատիր եւ չենք ալ թուլանար աղօթելու

մէջ։ Կը խնդրենք որ պատուական ընթերցողներ մեզի մասնակից ըլլան իրենց աղօթքներովը։

Փետր. 13, 1904 Ս. Ե. ԳՆԱՁԵԱՆ

ՀԱՅ ԹԵՐԹԵՐ

(Յ. Գ. Գ.)

Աբէ. Մահ. (Թիւ 7, 9)։ Լեւոն Մեսրոպ՝ իմանուէլ Բանթի կենսագրութեան վրայ քանի մը բաներ յիշելէ ետքը աչխատած է անոր փիլիսոփայութեան վրայ գաղափար տալ։ Եւ թէպէտ Բանթի գաղափարները առհասարակ ուղիղ ներկայացուցած է, սակայն մտային կարողութիւններու բաժանման վրայ ըսածները չիտակ չեն։ Բանթ չատ կարեւորութիւն չտուաւ հոգւոյն կարողութիւնները գիտնալու, զգալու եւ կամելու բաժնուելուն։ Անոր չեչտած երեք բաժանումներն են, Զգայարան (Sense), Իմացական կարողութիւն (Understanding) եւ Բան (Reason)։ Վարդապետեց թէ զգայարաններով կը ծանօթանանք ժամանակի եւ անչրպետի հետ առընչութիւն ունեցող գիտելիքներու, Իմացական կարողութեամբ՝ տրամաբանական գիտելիքներու, եւ Բանով՝ գաղափարներու (Idea), որ սկզբունքը եւ հիմունքն են համայն գիտելիքներուն։ Բանթ չվարդապետեց թէ «Հոգին անթիւ եւ անսահման կարողութիւններով կը հաղորդակցի դուրսին հետ»։ Այլ թէ որովհետեւ սահմանափակ են հոգւոյն կարողութիւնները, չենք կրնար բացարձակ գիտութիւն ստանալ անսահման սիեղերքին եւ անհուն Աստուծոյ նկատմամբ։

Բէրքէն (Թիւ 7–9)։ Փրոֆ. Ե. Ճէճիզեան կը գրէ թէ ինչպէս որ մեզ չուրջ պատող բնական մթնոլորտ մը կայ, բարոյական մթնոլորտ մը եւս կայ, եւ թէ մեր պարտականութիւնն է այս մթնոլորտը հաստատուն եւ բարոյական առողջութեան նպաստաւոր ընել։ — Վեր. Փառնակ Իսկենտէրեան Օքէնի եւ Աւետարան յօդուածը կը չարունակէ, եւ սոյն խնդրին Կիրակիի հետ ունեցած առընչութեանը վրայ կը խօսի։ Եւ ուրիշ գաղափարներու հետ մէկտեղ սա գաղափարը եւս կը չեչտէ թէ Կիրակին լոկ սուրբ օրը մէկ օրէն ուրիշ օրուան մը փոխադրել չէ, այլ թէ Կիրակին չաբթուան բոլոր օրերը Քրիստոսի կեանքին նմանցընելու օրինակ մըն է։ — Բաբգէն Վրդ. կը չարունակէ այն յօդուածը, զոր գրած է ցուցնելու համար թէ Լամբրոնացիին նպատակը չէր Հայոց մէջ ներմուծել կաթոլիկ եկեղեցւոյն գաղափարը Գոյատիոսութեան նկատմամբ, եւ Մարկոս Եփ. Աղաբեկեան կ'աչխատի հակառակը ապացուցանել։ Բայց մենք չատ չնորհակալ պիտի ըլլայինք, եթէ Գեր. Յօդուածագիրը հրատարակէ յօդուած մը, որ բացատրէ եւ ապացուցանէ իր սա պարբերութիւնը թէ «Հայ. եկեղեցւոյ մէջ առաքելական ժամանակներու պարզ ըմբռնումով կը կատարուէր ու կը կատարուի Ս. Հաղորդութեան խորհուրդը։» — Ն. Յ. Անդրէասեան, Յ–ղ–ծ–ե– Վէբլ–ճ–ո– մը խորագրին ներքեւ զգացումները վերլուծելով կը ցուցնէ թէ զգացումները կը բաղկանան մեր մտային հակումներէն եւ այս հակումներուն պատկանող եւ մեր միտքերուն մէջ ձեւացած մտապատկերներէն, եւ այս մտապատկերներէն ծագումառած ինչ ինչ ֆիզիքական արտայայտութիւններէ, զոր օրինակ՝ լացէ, ժպիտէ, եւն։ Այս վերլուծութիւնը աւելի կատարեալ կ'ըլլար, եթէ աւելցնէր պարագայ մը եւս. այն է՝ հոգեբանութեան մէջ «Լանկէ–Ճէյմսի վարկած» կոչուածը։ Ըստ այսմ վարկածի, բազում այն է որ զգացումները ժպիտի եւ լացի նման ֆիզիքական վիճակներու ոչ թէ պատճառը, այլ՝ արդիւնքն են։ Սոյն օրէնք թէեւ ոչ բոլոր զգացումներուն համար, սակայն չատ զգացումներու համար ճշմարիտ է։ Ինչպէս որ մարդ բարկացած ատենը չատ անգամ յօնքերը կը ցածցնէ, երբեմն ալ յօնքերը ցածցուցած ատենը կը բարկանայ։

Ծաղիկ (Թիւ 7, 8)։ Հայկ Ագանց կը նկարագրէ Անգղիական Թերթերուն գործածած բազմազան միջոցները հանրութեան ուշադրութիւնը գրաւելու համար, եւ նոյնը կը յանձնարարէ մեր թերթերուն եւս։ — Զարուհի Գալէմքեարեան կը յանձնարարէ իւրաքանչիւր ամուսնի երջանիկ ըլլալու համար զգուշանալ չափազանց ակնկալութիւններէ իրենց վոխադարձ իրաւունքներուն եւ պարտականութիւններուն նկատմամբ։

Մասիս (Թիւ 7–9)։ Մեսրոպ Վրդ. պատուոյ զգացումի վրայ խօսելով կը ցուցնէ թէ անիկա լոկ ներքին եւ հոգեկան վիճակ է հարստութենէ եւ մարդոցմէ ընդունուած ներքողներէ բարձր։ — Եղիշէ Եպսկ. Դուրեան Մեծ Պահոց վերաբերեալ նիւթերու վրայ կարճ քերթուածներ կը հրատարակէ։ Այս թիւերուն մէջ կը բովանդակին «Տեառընդառաջ»ին եւ «Ննառակ»ին վերաբերեալ ները։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՆԵՐՔԻՆ

Մայրաքաղաք. Հունգարացի այն զբօսաշրջիկները, որոնք անցեալները Կ. պոլիս այցելելով տղայոց Համիտիյէ հիւանդանոցը տեսան եւ իրենց հիացումն յայտնեցին, այս անգամ 200 ոսկի նուիրեցին նոյն հաստատութեան։—Երեքշաբթի Պոլսոյ նաւահանգիստը ժամանեց Ռուսական Մալթա չոգենաւը, ուր կային Զէմուլիոի նաւամարտին մէջ փճացած Ռուսական վաթեակ մարտանաւէն 268 նաւազ, 150ը վիրաւոր։ Ասոնք ազատուած են Անգղ. Թալըոն յածանաւին կողմէ եւ կը կրեն Անգղ. նաւաշներու գլխարկ ու բաճկոնակ։ Ռուսական կարմիր Խաչի Ընկերան տիկինները սիկարէթով եւ կարկանդակով պատուասիրեցին զանոնք։ Շոգենաւը երկու օրէն մեկնեցաւ դէպ Օտեսա։ Վաթեակի եւ Քոլչեղի ուրիշ սպաներ եւ նաւաշներ ալ պիտի դան դեռ ուրիշ չոգենաւով եւ վոսփորէ անցնելով պիտի երթան Սեվաստոփոլ։

— *Կայս.* կառավարութիւնը որոշեց առանձին ճիւղ մը հաստատել Տար իւլ Խայրի մէջ իբրեւ կոյրերու վարժարան, ուր ընթերցում, երաժշտութիւն եւ զանազան ձեռարուեստներ պիտի ուսուցուին կոյրերու։—*Մանչէօ* դրուատաւէից յօդուած մը կը նուիրէ կայս. Իրաւագիտական վարժարանին, եւ կը հաղորդէ թէ նոյն հաստատութիւնը վերջին երկու տարուան մէջ 150է աւելի չրջանաւարտ տուած է։ — Մայրաքաղաքիս մէջ հաստատելի Հանքաբանական վարժարանին ուսմանց ծրագիրը եւ ներքին կանոնագիրը պատրաստուած է։ Ջեռնհաս իշխանութեան հրամայուեցաւ հարկ եղած միւս պատրաստութիւնները կատարել վարժարանին բացումը փութացնելու համար։—Քաղաքապետութիւնը պաշտօնական ազդով մը թաղապետական իշխանութիւններուն խիստ պատուէրներ տուաւ, որպէս զի աչալրջութեամբ հսկեն փռապաններուն եւ հացագործներուն եւ պակաս հացերը գրաւեն։ Միանգամայն ժողովրդին յանձնարարեց այսուհետեւ կշռով առնել կամ պահանջել հացը հացավաճառներէն։

Նահանգներ. Էմիրնէի կուսակալութեան մէջ անցեալ դէպքերուն պատճառով վնասուած գիւղացիներուն 30,000 դահ. ալ պիտի բաժնուի կայս. հրամանով։—Բումէլիի նահանգներուն Ընդհ. քննիչը Ծովային նախարարութենէն ուղած է Սէլանիկի կուսակալութեան յատկանշալի 9 եղերապահ չոգենաւերուն յատակաձեւերը։—Սէլանիկի ոստիկանութեան եւ ոստիկան զինուորութեան յատուկ բարենորոգումները փութով յառաջ կը տարուին։—*Պաղտատի* մէջ Մարտ 23ին հնտախտէ ոչ դէպք, ոչ ալ մահ պատահած է, 24ին 1 մահ պատահած է։ Համաճարակին թեթեւնալուն պատճառով ծանուցուած է թէ սահմանակից կուսակալութիւնները պիտի չափաւորեն նոյն քաղաքի ցամաքային ժամանուներուն դէմ սահմանուած քարանթինային տեւողութիւնը։—*Պասրայի* մէջ Մարտ 22ին հնտախտի 1 դէպք եւ 2 մահ, 23ին 3 դէպք եւ 3 մահ, 24ին 4 դէպք եւ 2 մահ պատահած է։—Անտառներու եւ հանքերու նախարարութիւնը թեթենիի 16,000 մատաղատունկ ղրկեց Այտընի կուսակալութեան, որպէս զի ձրի բաժնուի ուզողներուն։—Րումէլիի Օսմ. զինուորներու ձմեռնային պէտքերուն ի նպաստ հատաքուած գումարը 1,310,695·75 դահ.ի հասած է, Ախթէփոլիի, Մոխայի, Իմէ Ատայի եւ չրջակայից ի նպաստ հանգանակուածն ալ 986,540·25 դահ.ի։ — Ելեւմտական նախարարութիւնը ամէն կողմ ծանոյց թէ ոչ-Մահմետականներու զինուորական տուրքը բաչխելու միջոցին անհատներուն թիւը պէտք է բաղդատել մարդահամարի տուեալներուն հետ, վասն զի իմացուած է թէ տեղ տեղ անհատներու անունները երեւան չեն հանուիր ի վնաս դանձուն։

Այլաչէ. Ցունաստանի ելեւմտական նախարարը Խորհրդարանին առաջարկած է 50 առ հարիւր բարձրացնել ոսկեդրամի եւ թղթադրամի միջեւ տարբերութիւնը, որով այսուհետեւ Օսմանցի ներածողը, եթէ չուզէ մաքսատուրքը ոսկեդրամով վճարել, պիտի պարտաւորի 15-16 առ հարիւր աւելի մաքս տալ, զի տարբերութիւնը ցարդ 35 առ հարիւր էր։ — Դրոչմաթղթի կանոնագրին վերաքննիչ յանձնաժողովը իր տեղեկագիրը մատոյց Մեծ Եպարքոսին։ — Թուրքեւյունական առեւտրական նոր պայմանագրութեան ինչ ինչ կէտերու վերաքննութեամբ կը զբաղի յատուկ յանձնաժողով մը եւ ի մօտոյ պիտի աւարտէ իր աշխատութիւնը։ — *Մէսաժէյ* զրահաւորին մեկնումէն օր մը առաջ Անատոլու նաւագործարանին վարիչ պատուիրակը հացկերոյթ մը տուաւ Էյրէֆ փաչայի, Օսմ. սպաներուն եւ Ճենովայի Օսմ. հիւպատոսին։ Այդ առիթով բարեմաղթութիւններ եղան վեհ. Սուլթանին, արեւշատութեան եւ Թուրքեւիտալական բարեկամ յարաբերութիւններուն պահպանման համար։ *Մէսաժէյ*, որ Միխիլի ժամանած է արդէն, հոն պիտի սպասէ Ֆիլատելֆիայէ եկող Ակտ Էլ Մէճիտ յածանաւին, որպէս զի մասնագէտներու ներկայութեամբ դարձեալ փորձի ենթարկուին հոն իրենց թնդանօթները եւ արագութիւնը։—Վեհ. Սուլթանը հրամայած է 400,000

դան։ բաշխել Ափրիկեան Տրիպոլսի ողողուածներէն արկածեալներուն ։ Գումարին կէսը պիտի հայթայթուի նահանգին ծնողկէն, կէսն ալ երկրագործական դրամատուներէն։ — Հանրային միացեալ պարտքի 1,471,591 պարտաթուղթերուն տպագրութեան պիտի ձեռնարկուի ամսոյս կէսին ։— Հնդկաստանի վրան լրագրին արտօնատիրոջ նախաձեռնութեամբ իբր 963 Անգղ. ոսկի հաւաքուած է ի նպաստ Հիմազի երկաթուղիին։ —Սոյն երկաթուղիին 1319 տարւոյ մատակարարութեան հաշուեկշռէն կը տեսնուի թէ 1316էն մինչեւ 1319 փետր.ի վերջը գծին չինութեան ի նպաստ եղած հանգանակութիւններու եւ յատկացուած հասոյթներու գումարը հասած է 132,637,027 դահ.ի, իսկ ծախքը 78,063,928ի, որով պարապատ կը մնայ 54,573,099 դահ., որ աւանդ դրուած է Օսմ. կայս. Պանքան ։ Ցարդ չինուած է 412 հազարամեթր երկաթուղի՝ գլխաւոր գծէն եւ 68 հազարամեթր՝ Հայֆայի մասնագիծէն, ընդ ամենայն 480, առանց հաշուելու 84 հազարամեթր երկարութեամբ մաս մը, որու համար ամէն բան պատրաստ է։ Շինութեան ծախքը հազարամեթր գլուխ 1,500 ոսկիէն պակաս եղած է ։ Գլխաւոր գիծը կը պարունակէ 607 մեծ ու փոքր կամուրջ եւ 144 մեթր երկայնութեամբ փապուղի մը ։ Ունի 18 չոգեկառք, ճամբորդի 23 եւ բեռան 255 կառք ։

Բոլտ. Թղ. երկուշաբթի մայրաքաղաքս ժամանեցին այն 800է աւելի Ամերիկացիները, որոնք Երուսաղէմի մէջ գումարելի կիրակնօրեայ դպրոցի համաժողովին ներկայ պիտի գտնուին ։ Առանք կայս. արտօնութեամբ այցելեցին Տոլմապաղչէի եւ Պէյլերպէյի պալատները եւ ուրիշ չահեկան վայրեր ։ Ձորեքշաբթի կէսօրէն առաջ ամէնքը Բոպէրթ Գոլէճ գացին ։ Կէսօրէն ետեւ ոմանք Իւսկիւտարի Ամերիկեան վարժարանը այցելեցին։ Ոմանք ալ Պայպըլ Հաուսի մատուռը եկան հոգեւոր ժողովի մը ներկայ գտնուիլ ։ Երեկոյին իրենցմէ երեքը —Տր. Թէյնի եւ Տր. Նըթինկ, Պորտի քուէտատու անդամներէն, եւ Ամերիկեան կիրակնօրեայ դպրոցներու աւագ քարտուղար Տր. Լորէնս —կէտիկիւլայի Ամերիկեան դպրոցին մէջ հոգեւոր խրատներ տուին։ Հինգշաբթի առաւօտուն ամէնքը Իզմիր ուղեւորեցան ։—Պրուսայի քարոզիչ Պատ. Եղիա Շամիկեան արձակուրդով մայրաքաղաքս եկաւ եւ չաբաթ մը մնալէ ետեւ ուրբաթ իր տեղը վերադարձաւ ։— Վեր. Մանասէ Փափազեանի կինը Ամերիկա պիտի երթայ իր առողջութիւնը դարմանել ։ — Պարտիզակի Բարձր վարժարանի տնօրէն Մր. Ալէն չորեքշաբթի Ամերիկացի զբօսաշրջիկներու հետ Գումգափուի Պատրիարքարանը գնաց, բայց Պատրիարք Հայրը հոն չգտնելով՝ Մայր Եկեղեցին այցելեց ։ Ցաջորդ օրը դարձեալ երթալով հոն ընկերակցութեամբ Իզմիրի գաւառին Բողոք. ազգապետ կարապետ էֆ. Գոնտայեանի՝ չատ հաճելի տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պատրիարք Հօր հետ ։ Ուրբաթ մեկնեցան դէպ Իզմիտ եւ Պարտիզակ ։

Հայ Լուս. Թաղ. Պատրիարք Հայրը, Ջատկական տօնի մօտենալը նկատելով, բոլոր Հայ առաջնորդներուն եւ տեղապահներուն չրջաբերական մը ղրկեց, որով կը պատուիրէ հաւատարիմ Հայ հպատակներու աւանդական սովորութեան համեմատ Ջատկի տօնին առիթով յատկապէս աղօթել վեհ. Սուլթանի արեւչատութեան համար ։ — Սամսոնի մէջ եկեղեցիի մը եւ դպրոցի մը չինութեան համար կայս. արտօնութիւն չնորհուեցաւ ։ — Ատանայի ընտրողական ժողովը, միաձայնութեամբ, վիճակին առաջնորդ ընտրեց զՏ. Մուշեղ Ծ. Վրդ.։ —Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը եկեղեցական խընդիրներու վրայ ազերսագիր մը մատուցած է Զաբրին ։ — Տիկին Եկատարինէ Նարինեանց Վանայ Հայկազեան վարժարանին 500 րուպլի նուիրեց ։ — Երուսաղէմի Հայ ուխտաւորներուն թիւը 700ի հասած է ։

Ծայն Թաղ. Ատեն ժողովի անդամներէն իրենց պաշտօնավարութեան չրջանը աւարտողներուն տեղ նորեր ընտրելու համար կիրակի Պատրիարքարանի մէջ գումարուած ժողովը 4 անդամ ընտրեց ։ Սոյն ընարութիւնը վաւերացուեցաւ Բ. Դռնէն։ — Սերպիոյ կառավարութիւնը Սպիտակ Արծուի առաջին կարգի պատուանչան տուաւ Պատրիարքին, մետրապոլիտներէ ոմանց ալ ուրիշ պատուանշաններ ։

Կաթոլիկ Թաղ. Վատիկանի եւ Ֆրանսայի յարաբերութիւնները այն աստիճան ձգտուած են որ Պապը Իզմիրի կաթոլիկ Եպսկ.ին օգնական անուանեց ոչ թէ Ֆրանսայի ընտրելին, այլ՝ Օսմ. հպատակ մը, Հայր Մարչնկօ ։ —Ֆրանսական դեսպանը եւ դեսպանատան պաշտօնէութիւնը ամէն տարի Զատկի առիթով ներկայ կը գտնուին պատարագին, զոր Պապական նուիրակը կը մատուցանէ ։ Այս տարի տարակոյս կայ որ յարգեն, կ'ըսուի, այդ սովորութիւնը ։

ԴՐԱՄԱԿԱՆ

(Մարտ 18/31)

Օսմ. Մէճիտիէ		Օսմ. ոսկի	88·
Բումելիի Երկաթուղի		Ֆրանք	117·50

ԴՐԱՄԻՑ, Օսմ. ոսկին 100է

Մէճիտիէ	108 09	Նաբոլէօն	87 18
Նոր մէճիտիէ	105	Գրիմլից	51 03
Մանր արծաթ	104 05	Անգլ. ոսկի	109 39
Ռուսիոս. բոլ	90	Մանէթ	8 60

ԱՐՏԱՔԻՆ

Պոռերաչը. Տակաւին սպասման եւ պատրաստութեան ժամանակ է ընդդիմամարտ բանակներուն համար։ Զօր. Քուրոփաթքին չաբաթ Մուգտէն հասաւ, եւ Մովսկալ Ալէքսիէվ կը հեռագրէ թէ Մանչուրիոյ զօրքերը չարժման վիճակի մէջ դնելու գործը աւարտած է։ Ճափոնցիները չաբաթ դիչեր Փորթ Արթհըրի նաւահանգստին մուտքը փակելու ուրիչ անյաջող փորձ մը ըրին՝ վեց ծովամրակրի ընկերակցութեամբ առեւտրական չորս նաւ ղրկելով։ Մաքարով ծովակալը կը հեռագրէ թէ ծովամրակիրները Ռուսական նաւաթաժնին միջոցով վանուեցան եւ առեւտրական այն բոլոր նաւերը խրեցուցուեցան։ Ցետոյ Ճափոնական նաւատաժինը յարձակեցաւ նաւահանգստին վրայ, բայց ստիպուեցաւ ետ քաշուիլ։ Այս կռուին մէջ Ռուսերն ունեցան 7 մեռեալ եւ 13 վիրաւոր։ Փորթ Արթհըրի Ռուսական նաւաթաժինը զօրացաւ Ռուսիոյ մէջ չինուած չորս ծովամրակրով, որոնք Սիպերիական երկաթուղիով ղրկուեցան մաս մաս եւ Փորթ Արթհըրի մէջ վերակազմուեցան։ Կ'ըսուի թէ Փորթ Արթհըրի ռմբակոծումներուն ժամանակ միշտ Ճափոնական զօրք կը հանուի ի Ռուբէա։ Ո՛ր տեղն որ զօրաց այդպիսի փոխադրութիւն տեղի կ'ունենայ, Ճափոնական նաւատորմին մէկ մասը փոխադրանաւերուն կ'ընկերանայ, մէկ մասն ալ Փորթ Արթհըրի վրայ կը յարձակի՝ Ռուսական նաւաթաժինն զբաղեցնելու համար։ Ճափոնցիներու մէկ ուրիչ նպատակն է տկարացնել Փորթ Արթհըրի պաշտպանողական ոյժերը, բայց այդ այնչափ չէ յաջողած՝ փարիզեան նոր հեռագրի մը համաձայն։ Անգղիացի վաճառական մը, որ երեք տարի բնակած է ի Փորթ Արթհըրը եւ անտի Շանկհայ հասած է վերջերս, կ'ըսէ թէ ռմբակոծումները վնասած չեն, թէ պաշար կը մնայ հոն անխափան եւ թէ Ռուսական նաւաթաժինը արագ կը պատրաստուի դարձեալ տիրապետել ծովուն։ Տարակոյս չկայ թէ Զօր. Քուրոփաթքինի եւ Մաքարով ծովակալին ժամանումը մեծ վստահութիւն ներշնչած է Ռուսերու մտքին։ Գալով ապագայ հաւանականութիւններուն՝ հեռագիրները չատ հակասական են։ Թոքիօէ հասած հեռագրի մը համաձայն իրազեկ շրջանակներու մէջ տպաւորութիւն մը կայ թէ ցամաքային ընդհարում մը մօտալուտ է։ Ուրիչ հեռագրի մը համաձայն դեռ ամիս մը եւս կարեւոր ճակատամարտ տեղի պիտի չունենայ։ Սբ. Փեթերսպուրկի մէջ կը կարծուի թէ Ճափոնցիները չկրցան իրենց ակնկալած արագութեամբ կատարել զօրահանութիւնը ճամբաներու դժուարութիւններուն պատճառով, եւ ուստի չյաջողեցան յարձակիլ երբ դեռ Ռուսերը զիրենք զսպելու չափ ուժով չէին հասած Ճափոնի երեսփ. ժողովը խանդավառ ցոյցերու մէջտեղ նաւատորմին չնորհակալութեան քուէ տուաւ այն արդիւնաւոր դրութեան համար որով վարեց գործողութիւնները։ Իթօ մարքիզը Քորէայէ վերադարձաւ։ Ան յանձնարարեց բարենորոգումներ մտածանել աստիճանաբար եւ ոչ թէ հապճեպով։ Ցորդորեց բանակը պզտիկցնել եւ կրթական լաւագոյն դրութիւն մը ընդունիլ։ Մինչ հոն էր, ճաչեց Բրիտանական եւ Ամերիկեան դեսպանատուններուն մէջ։ Մովսկալ Ալէքսիէվ դարձեալ պահանջեց որ Չինական բոլոր զինուորները եւ պաշտօնատարները Մանչուրիայէ ետ կանչուին եւ նահանգը բոլորովին Թողուի Ռուսական հսկողութեան ներքեւ, ապա թէ ոչ՝ անկարելի է պատչաճապէս վարել պատերազմը։ Կ'ըսուի թէ Ճափոն դարձեալ բարեկամաբար խրատած է զՉին որ չխառնուի Ռուսեւճաբոնական պատերազմին, վասն զի այդպիսի ձեռնարկ մը Չինու համար վտանգաւոր եւ Ճափոնի չահերուն ալ հակառակ պիտի ըլլայ։ Չինու մայր կայսրուհին ալ խիստ չէզոքութեան չատագով է, վասն զի կը վախնայ հետեւանքէն եթէ նոր ընդհարում մը ըլլայ Եւրոպական տէրութիւններու հետ։ Նշանաւոր կարգ մը փոխարքաներ ու զօրավարներ կը փափաքին Ռուսիոյ դէմ յարձակողականի սկսիլ, իսկ Ճափոն կ'ուզէ զանոնք այդ գաղափարէն ետ կեցնել։ Հեռագրի մը համաձայն Չինացի Մա զօրավարը իր զօրքերը ետ քաշած է Մեծ Պարսպէն դուրս գտնուող յառաջացեալ դիրքերէն։

Ա՛լ-այէ. Գերմանիոյ կայսրը Մարտ 22ին հասաւ Մինօրքա կղզիին Մահոն նաւահանգիստը եւ երեկոյին մեկնեցաւ։ Բէօռնի Ալպըրն 24ին Նափոլի հասաւ։ Գերման դեսպանը եւ Իտալական իշխանութիւնները չոգենաւ փութացին բարի գալուստ մաղթել Ն. Վեհափառութեան։ Կէսօրէն ետեւ կայսրը մեծ չոգենաւէն ելլելով մտաւ իր Հէնցոլըրն զբօսանաւը։ Վիքթոր Էմմանուէլ թագաւորը հետեւեալ հեռագիրը ղրկեց. «Այս պահուն երբ Իտալական հողի վրայ կը կոխէք դուք, ցանկալի հիւրդ իմ, բարի գալուստ կը մաղթեմ, եւ ձեզ դարձեալ տեսնելու հաճոյքին ապասելով կը փափաքիմ որ առաջին ողջոյնը ինծմէ ընդունիք»։ Ասոր պատասխանեց կայսրը նոյնքան սիրալիր բառերով եւ իբրաքանչիւր վեհապետ իր հեռագիրն ստորագրեց սապէս. «Ձեր խանդակաթ բարեկամը

եւ հաւատարիմ զինակիցը։» Ուրբաթ կայսրը Քափրի եւ Սորրէնթ գնաց։ Երկու վեհապետներուն տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ չարաթ օր, երբ Վիքթոր Էմմանուէլ թագաւորը Հռոմէ Նափոլի գնաց։ Կայս. զբօսանաւին վրայ ճաշ տրուեցաւ եւ այդ առիթով Ն. Վեհափառութիւնները բաժակաճառեր խօսելով ակնարկութիւն ըրին կապերուն, որոնցմով տարիներէ ի վեր միացած են Իտալիա եւ Գերմանիա եւ իրենց զինակիցը, նաեւ ակնարկութիւն ըրին Երեակ Զինակցութեան բարեբաստիկ հետեւանքներուն։ Սիրալիր հրաժեշտէ մը ետեւ Թագաւորը Հռոմ վերադարձաւ։ — Անցեալ չարթու Գերման զօրաց նոր ջոկատ մը ուղեւորեցաւ Հարաւային Ափրիկէ։ Կայսեր երկրորդ որդին, Այթըլ Ֆրիտրիխ իշխան, գանոնք աչքէ անցուց իրենց մեկնելէն առաջ։ Ապստամբութիւնը, որու յանկարծականութիւնը զոլորուիլն յանկարծակիի բերաւ պաշտօնատարները, պաշտօնական տեղեկագրին նայելով ծագում առած է այն խժդժութիւններէն, զորոնք չրջիկ վաճառականներ կը գործէին իրենց պահանջները գանձելու միջոցին։ Անոնք բնիկներուն հողը եւ արջառը անիրաւութեամբ կը գրաւէին արդէն վճարուած պարտքերու տեղ, ձեւացնելով թէ իրենք կառավարական պաշտօնեայ են։ Դարձեալ, ըստ տեղեկագրին, գաղթականներու արջառին կէսը զողցուած է եւ բազում տարիներու գործը քանդուած։— Անգլիոյ Թագաւորը եւ Թագուհին երեքշաբթի Տանիմարքա ուղեւորեցան, որպէս զի Ապրիլ 8ին ներկայ գտնուին Բրիսթիան Թագաւորին ծննդեան օրուան տօնախմբման։ — Զուիցերիոյ Դաշնակցային Ժողովին յայտարարութեան համաձայն Սէնթլոն փապուղիին չինութիւնը պիտի աւարտի տարին չվերջացած։ — Թրանսվալի ԹօհաննէսպըրԳ քաղաքին մէջ ժանտախտ ծագած է եւ մինչեւ անցեալ չարթուան վերջը 37 մահ պատահած։ — Ինդիր յուզուեցաւ թէ Նախագահ Լուպէ Պապին այցելութիւն պիտի տայ ի Հռոմ, ուր պիտի ժամանէ Ապրիլ 24ին։ Պաշտօնական զեկուցման մը համաձայն, այդ ուղեւորութեան նպատակն է միայն այցելութիւն տալ Վիքթոր Էմմանուէլ Թագաւորին։ Ֆրանսական նախարարներէն միայն Մ. Տէլքասէ պիտի ընկերանայ Նախագահին։ Անցեալ ուրբաթ այս նախարարը Երեսփ. Ժողովին ներկայեց օրինագիծ մը, որով կ'առաջարկուի 450.000 ֆրանք յատկացնել սոյն ուղեւորութեան ծախքին։ Առաջարկին դէմ ընդդիմութիւն եղաւ սա հիման վրայ թէ Պապն է Հռոմի օրինաւոր վեհապետը, եւն.։ Երեսփ. Ժողովի նախագահ Մ. Պրիսոն ըսաւ թէ չկրնար առանց բողոքելու թոյլ տալ որ այսպիսի խօսքեր խօսուին բարեկամ տէրութեան մը դէմ. Պահանջուած վարկը չնորհուեցաւ. Ժողովին մէջ 12ի դէմ 502 քուէով, Ներակոյտին մէջ ալ 2ի դէմ 238 քուէով։ — Մեծ Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ կնքելի պայմանագրութեան բնութիւնն աւելի որոշ կը ցուցուի։ Երկու վէճ պիտի բարձուի։ Ֆրանսա կը հաւանի Նիւֆընլէնտի մէջ հողային ամէն իրաւունքէ հրաժարիլ, երեք միլիոն ֆրանքի փոխարինութիւն մը ընդունելով Ֆրանսացի այն հպատակներուն համար, որոնց զբաղումն է հոն ձուկ զետեղել թիթեղեայ տուփերու մէջ։ Արեւմտեան Ափրիկէի մէջ Մեծ Բրիտանիա կը հաւանի երկու տէրութիւններու զաղութներուն սահմանագծին յարդարման, որով Ֆրանսա կ'ազատի տասնօրեայ չրջան մը ընելու ժխնդակ հարկէն իր երկրին մէկ մասէն միւսը անցնելու համար։ Այս պաչտօնական համաձայնութենէն զատ երկու կառավարութիւններուն միջեւ ծանուցագրեր պիտի փոխանակուին նկատմամբ Եգիպտոսի, Մարոքի եւ Սիամի խնդիրներուն, նպատակ ունենալով չնչել այն տարրերը, որոնք կը վտանգեն երկու կառավարութիւններուն համերաչխութիւնը։ Վիէննայի Ալկմայնէ Յայնուալ թերթը կը կարծէ թէ Ֆրանսայի եւ Անգղիոյ այս մերձեցումը Ռուսեւ-Ֆրանսական զինակցութեան տեղը պիտի բռնէ։ «Հիմա որ հաշտութիւն գոյացաւ,» կ'ըսէ, «ժառանգական երկու թշնամիներուն —Ֆրանսայի եւ Անգղիոյ— միջեւ, առաջինն այլեւս կարօտ չմնար Ռուսիոյ բարեկամութեան»։—Ֆրանսայի Երեսփ. Ժողովը 269ի դէմ 316 քուէով ընդունեցաւ կառավարական այն օրինագիծը, որով կրօնական միաբանութիւններու կ'արգելուի ուսուցումը։ Արմատականները Ժողային նախարար Մ. Փէլլեթանի խորհուրդ տուին որ նաւային գործերու վարչութեան մասին քննութեան մը հաւանի, վատիկանի Ֆրանսական դեսպանը Մ. Տէլքասէի հրահանգով Արտաքին գործերու վերատեսուչ կարդինալին խիստ բողոքագիր մը մատոյց Պապին այն խօսքերուն դէմ, զորոնք Ն. Սրբութիւնը խօսեցաւ Ֆրանսական կառավարութեան ընթացքին վրայ հանդէպ միաբանութիւններուն։ Հռոմէ կը հեռագրուի թէ Պապը պիտի չպատասխանէ այդ բողոքագրին։ Ֆրանսայի եւ վատիկանի յարաբերութիւնները ձգտուած են։ Բայց չկարծուիր որ Փարիզի Պապական Նուիրակը, կամ վատիկանի Ֆրանսական դեսպանը ետ կանչուի։—Սրբ Էտուին Արնոլտ, որ բաւական անուանի է իբրեւ Անգղիացի բանաստեղծ, մեռաւ։ Իր ամէնէն նշանաւոր բանաստեղծութիւնը կը կոչուի «Ասիոյ Լոյսը,» որ Պուտտայի ծնունդը կը պատմէ։

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ
Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Ա. ԾԱՂԻԿ ՊՕՅԱՃԵԱՆ
Ֆինճանճըլար եօզտուշու Ամերիգան խան

ՄԻՍԻՈՆԱՐԱԿԱՆ ԳԻՐՔԵՐ

Յատուկ ուշադրութիւն կը հրաւիրենք հետեւեալ գիրքերուն վրայ՝ որոնք կը ծախուին մեծ զեղչով։

Թիւ

621 *Մեկնութիւն չորից Աւետարանաց* (924 էջ), *լաթակազմը* 15, *կաշեկազմը* 18 *դահ.։*

623 *Մեկնութիւն Գործ.* — *Բ կորնթացիս* (523 էջ), *լաթակազմը* 9, *կաշեկազմը* 11 *դահ.։*

625 *Մեկնութիւն Թղթոյն առ Գաղատացիս* — *Յայտնութիւն* (774 էջ), *լաթակազմը* 12, *կաշեկազմը* 15 *դահ.։*

Երեք հատորը մէկտեղ, այսինքն թիւ 621, 623, 625, *գին լաթակազմ* 30 *դահ., եւ թիւ* 622, 624, 626, *կաշեկազմ,* 40 *դահ.։*

628 *Բառարան Սբ. Գրոց* (635 էջ), *գին* 15 *դահ.։*

Վերոյիշեալ գիրքերը իրենց ճոխ եւ օգտակար պարունակութիւնովը մեծապէս կ'օգնեն քարոզիչներու, վարժապետներու, կիրակնօրեայ դպրոցներու մէջ աշխատողներու եւ առ հասարակ ամէն Քրիստոնէի։ Կը յորդորենք զանոնք օգտուիլ այս զեղչեալ գիներէն։

Թիւ 754 a ԿԵՆԴԱՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ, *Մաս Ա.*

Թիւ 754 b ԿԵՆԴԱՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ, *Մաս Բ.* *Առաջին եւ երկրորդ մասերը զատ զատ, պարզ կազմ, 3 կան դահ.։ Երկու մասերը մէկտեղ, պարզ կազմ, 5 դահ., ընտիր կազմ* 6 *դահ.։ Կը ծախուին Կ. պոլիս Ամերիկան Խան։ Այս գիրքերուն Տաճկերէնն ալ կը գտնուի։ Դաւառներէն դիմել առ Մր. Ու. Ու. Փիթ։*

Թիւ 703 *Դրամապաշտութիւն եւ Ուրիշ Քարոզներ* (*Տոք. Ուոչպըրնի*)։ *Թղթակազմը* 5 *եւ լաթակազմը* 8 *դահ.։*

Թիւ 735 *Աչխարհագրութիւն* (*Փրոֆ. Մանիասեանի*)։ *Գին* 14 *դահ.։*

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԲՈՒՐԳԻՈՅ ԳՈԼԷՋ, ԱՅՆԹԱՊ

Գոլէջի նպատակն է երիտասարդներու պատեհութիւն ընծայել իրենց բարձրագոյն կարողութիւններուն զարգացման համար։ Գոլէջի յարմար տարիքով տղոց եւ նիւթական կարողութեան տէր անձերու նուիրական պարտքն է բարձրագոյն կրթութեան սոյն խնդիրը նկատողութեան առնել։ Այսպիսիներ Կ. Թ. Գոլէջի Տնօրէնութեան գրելով կրնան Ցայտագիր մը ստանալ ձրի։

Ցառաջիկայ Սեպտ. ի մէջ գոլէճ մտնել ուզող ուսանողներու կը ծանուցուի թէ մուտքի առիթով խիստ քննութիւն պիտի տան Ցայտագրին մէջ նշանակուած բոլոր այն ուսումներուն նկատմամբ, որոնք իրենց մտնելու կարգէն վարի կարգերուն կը վերաբերին։ Այս պարտաւորիչ է բոլոր այն ուսանողներուն համար, որոնք չեն գար նախապատրաստական այնպիսի դպրոցներէ, որոնց հետ Գոլէճը մասնաւոր հաշկցողութեան եկած է։

ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ ՈՐԲԱՆՈՑ Ի ՊՐՈՒՍԱ

ՏԱՆՆ ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԱԾ 1904

Նախորդ գումար 2,402 *դ.*

Վեր. Յ. Երանեան, Ա.Ֆ. Գարահիսար, 96 *դ. (Օրց.), Վեր. Գ. Ապահատեան, Քրի-Գասապա,* 234 (*Օրց.*), *Վեր. Ա. Զ. Եղոյեան, Ուրֆա,* 148 (*Օրց.*), *Տեարք Յ. Կ. Միրիքէլեմ Որդիք* 216, *Տէր եւ Տիկ. Ց. Զ. Փափազեան* 54, *Տէր եւ Տիկ. Ճ. Թովմասեան* 60, *Վեր. Նիկողոսեան, Բէրի,* 108, *Վեր. Մր. Նաբ, Խարբերդ,* 94, *Վեր. Խ. Վարդանեան, Պիթլիս,* 108, *Մ. Տէրվիշեան էֆ., Սէլանիկ,* 108. *Օրթա Պաղտասարեանի ձեռամբ, Պարտիզակ,* 515, *այսինքն —* (*Օրց.*), *Պարտիզակ,* 149, *Տեարք Հէյվաճեան Եղբարք* 109, *Վեր. Փ. Իսքէնտէրեան, Իզմիտ,* 65, *Օվաճըգէ* 36 (*Օրց.*), *Տոք. Յ. Տէր Սահիանեան էֆ.* 20, *Վեր. Յ. Այվէն* 20, *Ա. Եագուպեան էֆ.* 20, *Մ. Ծալեան էֆ.* 20, *Մ. Թաշէոսեան էֆ.* 10, *Գ. Մխալեան էֆ.* 10, *Պատ. Ս. Մանուկեան* 10, *Մր. Թ. Չէլմպըրս* 10, *Յ. Քիւրքճեան էֆ.* 10, *Արմենակ էֆ. Տէր Ցահկորեան* 5, *Խ. Աւետեան էֆ.* 5, *Ոմն* 5, *Ասլանպէկէ* 3; *Ոմն* 8, *Վեր. Մ. Յ. Դաբրիէլեան, Խարբերդ,* 366.25 *փր.* (*Մնդրամանուէթիւն ուրիշ առթիւ*), *Վեր. Մ. Գազանճեան, Սրվազ, Օրց.* 90, *Ինքը* 18, *Որբի մը ճանապարհի ծախուց համար* 1,770, *Օր. Վ. Տէր Նիկողոսեան* 27, *Օր. Մ. Տէր Նիկողոսեան* 27, *Կ. Միքայէլեան էֆ.* 20, *Ա. Օհաննեան էֆ.* 20, *Կ. Տէրվիշեան էֆ.* 20, *Ցակորիկ էֆ. Պ. Ֆընտըգեան* 1 *ոչխար, Ն. Քիւրքճեան էֆ.* 20, *Վեր. Գ. Գէորգեանցի ձեռամբ, Ռուսճուգ,* 253, (*այսինքն Տիկ. Գ. Գէորգեանց Ֆր.* 10, *Վեր. Գ. Գէորգեանց* 5, *Տիկ. Ովաննա* 3, *Տիկ. Ս. Շահվէլէտ* 1, *Տիկ. Պ. Շահվէլէտ* 5, *Օր. Շ. Նչանեան* 1, *Պ. Ց. Ցովհաննէսեան* 2.15, *Ք. Ասլանեան* 2, *Ա. Թ. Փափազեան* 1, *Ա. Սաթեան* 3, *Մ. Պէտելեան* 1, *Թ. Սագաեան* 1, *Ց. Թէչլիեան* 1, *Գ. Խասրովեան* 2, *Բրաբիոն* 5, *Պուլկար Մկրտ. Եկեզեցի* 2.20, *Հրանտ Յովակիմեան* 5, *Նազարէթ Ցովհաննէսեան* 5, *Ոմն* 2, *գումար ոսկի Ֆր.* 54)։

Համագումար 6,774 *դ.* 25 *փր.* (*Շարունակելի*)

Ջերմագին չնորհակալութիւններ։ Կը խնդրուի որ իւրաքանչիւր Օրացոյց ընդունող փոխարժէքը հաճի փութով ղրկել առ

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆԸ

(ՀԵՏԵՒԻԼ ՅԻՍՈՒՍԻ)

Տօքթ. Կ. Շէլտընի «In His Steps» անուն գիրքը, որ Ամերիկայի եւ Անգլիոյ մէջ գրեթէ աննման յաջողութիւն մը ունեցած է, Հայերէնի թարգմանած է Բրօֆ. Վ. Յ. Յակոբեան ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆԸ անուան տակ։

Քրիստոնէական նկարագիրը եւ հոգեւոր կենաց ազնիւ օրինակը սիրուն պատմութեան մը մէջ պարզած է տաղանդաւոր հեղինակը եւ յաջողած է այս գիրքը ամէն կարգի ընթերցողաց հաճելի եւ հետաքրքրաշարժ ընել։

Ընտիր թուղթի վրայ մաքուր տպագրութեամբ եւ լաթակազմ ՄԻԱՑՆ 5 ԴԱՀ.Ի *կը վաճառուի Կ. պոլսոյ եւ գաւառներու բոլոր գրավաճառաց քով։ Կեդրոնատեղին է Յ. Մատթէոսեան վաճառատուն, Պայպըլ-Հաուս, Կ. պոլիս։*

ՀՐԴԵՀԻ ԴԷՄ ԵՒ ԿԵՆԱՑ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՆՕՐՔ ՊՐԻՔԻՇ ԷՆՏ ՄԷՐՔԸՆՔԱՅԼ

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ Անգղ. Ոսկի 3,000,000
ՊԱՀԵՍՏԻ ԴՐԱՄ » » 16,378,771
ՀԱՍՈՅԹ 1902
ՏԱՐԻՈՑ » » 3,628,617

ՆՕՐՏՋԵՐՆ ԷՇՈՒՐԸՆՍ

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ Անգղ. Ոսկի 3,000,000
ՊԱՀԵՍՏԻ ԴՐԱՄ » » 6,227,900
ՀԱՍՈՅԹ 1902
ՏԱՐԻՈՑ » » 1,447,400

Ընկերութիւնքս իրենց կ. պոլսոյ միացեալ Գործակալութեան միջոցաւ կը ստանձնեն ամէն կարգի ապահովագրութիւններ ընդդէմ Հրդեհի, աւելի օգտակար եւ աւելի դիւրագնի սակերով քան ուրիշ ամէն ընկերութեանց սակերը, բաղդատաբար այն բացարձակ ապահովութեան զոր կ'ընծայեն իրենց դրամագլխոյ մեծութեամբ եւ իրենց պահեստի մթերեալ գումարներուն ստուարութեամբ։ Նաեւ իբր ապացոյց իրենց հաստատութեան՝ միայն Հրդեհի ճիւղին համար մինչեւ ցարդ տուժած վնասներն 39,500,000 Անգղ. ոսկին կ'անցնի։

ԾՈՎԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

"ՄԱՐԻԹԻՄ"

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ Անգղ. ոսկի 500.000 ՊԱՀԵՍՏԻ ԴՐԱՄ Անգղ. ոսկի 140,000

Ընկերութիւնը կ'ապահովագրէ չոգենաւուց եւ առագաստանաւուց մէջի ապրանքները եւ դրամածրարները խիստ օգտակար պայմանաւ։ Գնոց եւ այլոց վրայ տեղեկութիւն առնուլ ուզողք կը հրաւիրուին դիմել Գալաթիա Մէհմէտ Ալի փաչա խան, գետնայարկի թիւ 21 եւ 22 սենեակները, առ Գաւրիկ Յ. Սերոբեան, Գործակալ կ. պոլսոյ վերոյիշեալ երեք Ընկերութեանց։

ԼԱՆՔԱՇԻՐ
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ.

Դրամագլուխ 12,000,000 Անգղ. ոսկի

Անգղ. Ապահովագրական Ընկ. հրդեհի եւ կենաց, «ՐՈՅԶԼ» ընկերութեան հետ ձուլուած։

Հրդեհի դէմ կ'ապահովագրէ ամէն տեսակ ստացուածներ քարուկիր եւ փայտաշէն, կարասի եւ ապրանքներ, եւն., եւն.։

ԼԱՆՔԱՇԻՐ Ընկ.ը մինչ նշանաւոր եղած է ամէն վնաս անմիջապէս եւ արդարութեամբ հատուցանելով։ Իր ահագին դրամագլուխը

Տասներկու Միլիոն Անգղ. Ոսկի

բացարձակ ապահովութիւն կ'երաշխաւորէ իր ապահովագրեալներուն։

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԼԻՎԸՐՓՈՒԼ· 1 North John St.
ԼՈՆՏՈՆ· 28 Lombard St. E. C.

Փոխ գործակալութիւններ Թուրքիոյ գլխաւոր քաղաքներուն մէջ։

Ընդհանուր գործակալներ ի կ. պոլիս

BOND, SELLAR & Co.
(Պոնտ, Սէլըր եւ Ընկ.)
4, 5 Բիւզիւք Թիւնէլ խան, Գալաթիա

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ
ԵՐԱՇԽԱՒՈՐԵԱԼ ԺԱՄԱՑՈՑՆԵՐ

Նիքել, արծաթ եւ ոսկեպատ
WALTHAM եւ ELGIN

Ճշդակատար գործարաններու։

Ժամագործական գործիք եւ պիտոյք, Անգղիական զմելի, մկրատ եւ ածելի։

ԵՓՐԵՄԵԱՆ ԵՂԲԱՐՔ

114. Թարաղճըլար փողոց եւ
3. Ալճաճըլար փողոցի անկիւն, կ. պոլիս։

Գաւառներէ ընդունուած յանձնարարութիւնք ճշդիւ եւ փութով կը կատարուին։

Կ. ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ ԵՒ Յ. ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ վաճառատան թէ' պատրաստ եւ թէ' օր ըստ օրէ հասնող Հնդկական, Սէյլանի, Ջինի եւ Ճավայի թէյերը իրենց թարմութեամբ եւ հոտով կրնան ամէնէն դժուարահաճներն իսկ գոհացնել։ Ուղղակի վաճառատան եղած յանձնարարութիւնները փութով եւ խնամով կը կատարուին։

Հասցէ.—Կ. Եավրուեան եւ Յ. Իսագուլեան, թիւ 10, Ճէլալ պէյ խան, Կ. Պոլիս։